

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta humanitních studií

Bakalářská práce

**Miera rozvodovosti z hľadiska prevládajúcich postojov žien
k rovnosti medzi pohlaviami**

Autor bakalárskej práce: Gabriela Žuk-Olszewska

Vedúci bakalárskej práce: Ing. Inna Čábelková, Ph.D.

Praha 2012

Prehlásenie

Prehlasujem, že som prácu vypracovala samostatne s použitím uvedenej literatúry a súhlasím s jej eventuálnym zverejnením v tlačenej alebo elektronickej podobe.

V Praha 6.1. 2012

.....

Podakovanie

Chcela by som sa poďakovať Ing. Inne Čábelkovej, Ph.D. za cenné a podnetné rady, ktoré mi počas písania práce poskytla.

Obsah

1.1.	Téma práce	7
1.2.	Cieľ práce	7
2.	Rodina a manželstvo	7
3.	Rozvod	8
3.1.	Vývoj rozvodovosti	9
3.2.	Teórie rozvodovosti	10
3.2.1.	Teória racionálnej voľby G. Beckera	10
3.2.2.	Teória veľkého rozvratu F. Fukuyami.....	12
3.3.	Determinanty rozvodovosti	13
3.3.1.	Makroštrukturálne faktory	13
3.3.1.1.	Legislatíva	14
3.3.1.2.	Ekonomické cykly	14
3.3.1.3.	Inštitúcia rodiny	14
3.3.1.4.	Pomer pohlaví	15
3.3.1.5.	Gendrové role	16
3.3.1.6.	Sociálna interakcia	16
3.3.1.7.	Hodnoty.....	17
3.3.2.	Demografické faktory a faktory spojené so životným cyklom	17
3.3.2.1.	Poradie manželstiev a nevlastné deti	17
3.3.2.2.	Dedičnosť rozvodu	18
3.3.2.3.	Predmanželská kohabitácia	18
3.3.2.4.	Vek pri vstupe do manželstva	18
3.3.2.5.	Predmanželské pôrody a predmanželské tehotenstvo	18
3.3.2.6.	Pôrodnosť v rámci manželstva	19
3.3.2.7.	Vek a trvanie manželstva	19
3.3.2.8.	Etnicita a rasa	19
3.3.3.	Faktory odrážajúce procesy vo vnútri rodiny	19
3.3.3.1.	Manželská spokojnosť	20
3.3.3.2.	Zvažovanie rozvodu	20
3.3.3.3.	Manželská interakcia	20
3.3.3.4.	Socioekonomický status	20
3.3.3.5.	Účasť žien na trhu práce	21
3.3.3.6.	Osobné dôvody.....	22
4.	Teória hodnôt R. Ingleharta	22
5.	Gendrové identity	23
6.	Gendrová rovnosť	24
6.1.	Príčiny nepomerov v gendrovej rovnosti	24
6.1.1.	Ekonomický rast a ľudský rozvoj	24
6.1.2.	Rola štátu	25

6.1.3. Kultúrne prekážky	25
6.2. Teória modernizácie a kultúrna zmena podľa R. Ingleharta a P. Norris.....	26
6.2.1. Špecifiká hlavných fáz modernizácie	27
7. Manželská stabilita z hľadiska premeny postojov k genderovým rolám	29
8. Prognóza dlhodobého konfliktu	31
9. Záver	32
Empirická časť	
10. Hypotézy	34
11. Charakteristika a popis dát a dátových zdrojov	34
11.1. Sobášnosť a rozvodovosť	34
11.2. Ďalšie známe indikátory rozvodovosti	35
11.2.1. Index rozvodovosti	35
11.2.2. Špecifická miera rozvodovosti	36
11.2.3. Úhrnná miera rozvodovosti	36
11.3. Dáta merajúce postoje žien k gendrovej rovnosti	37
11.3.1. Indikátory postojov žien k gendrovej rovnosti	37
11.4. Ekonomická aktivita žien, hrubá miera pôrodnosti a pomer pohlaví	40
11.5. Hrubý domáci produkt	40
12. Výsledný súbor krajín	41
13. Výskumná stratégia	41
13.1. Metóda vyhodnocovania získaných dát	41
13.2. Problém multikolinearity	42
14. Výsledky výskumu	43
14.1. Regresná analýza hrubej miery rozvodovosti a postojov žien k rovnosti medzi pohlaviami vo sfére rodiny	43
14.1.1. Výsledky regresnej analýzy hrubej miery rozvodovosti a postojov žien k rovnosti medzi pohlaviami vo sfére rodiny	44
14.1.2. Vylúčenie multikolinearity: hrubá miera rozvodovosti a postoje žien k rovnosti medzi pohlaviami v oblasti rodiny	44
14.2. Regresná analýza hrubej miery rozvodovosti a postojov žien k rovnosti medzi pohlaviami vo sfére politiky	45
14.2.1. Výsledky regresnej analýzy hrubej miery rozvodovosti a postojov žien k rovnosti medzi pohlaviami vo sfére politiky	45
14.2.2. Vylúčenie multikolinearity: hrubá miera rozvodovosti a postoje žien k rovnosti medzi pohlaviami vo sfére politiky	45
14.3. Regresná analýza hrubej miery rozvodovosti a postojov žien k rovnosti medzi pohlaviami vo sfére vzdelania	46
14.3.1. Výsledky regresnej analýzy hrubej miery rozvodovosti a postojov žien k rovnosti medzi pohlaviami vo sfére vzdelania	46
14.3.2. Vylúčenie multikolinearity: hrubá miera rozvodovosti a postoje žien k rovnosti medzi pohlaviami vo sfére vzdelania	47
14.4. Regresná analýza hrubej miery rozvodovosti a postojov žien k rovnosti medzi pohlaviami vo sfére práce.....	47

14.4.1. Výsledky regresnej analýzy hrubej miery rozvodovosti a postojov žien k rovnosti medzi pohlaviami vo sfére práce	47
14.4.2. Vylúčenie multikolinearity: hrubá miera rozvodovosti a postoje žien k rovnosti medzi pohlaviami vo sfére práce	48
14.5. Regresná analýza hrubej miery rozvodovosti a miery ekonomickej aktivity žien	48
14.5.1. Výsledky regresnej analýzy hrubej miery rozvodovosti a miery ekonomickej aktivity žien	48
14.5.2. Vylúčenie multikolinearity: hrubá miera rozvodovosti a miera ekonomickej aktivity žien	49
14.6. Regresná analýza hrubej miery rozvodovosti a hrubej miery pôrodnosti	49
14.6.1. Výsledky regresnej analýzy hrubej miery rozvodovosti a hrubej miery pôrodnosti ...	49
14.6.2. Vylúčenie multikolinearity: hrubá miera rozvodovosti a hrubá miera pôrodnosti	50
14.7. Regresná analýza hrubej miery rozvodovosti a pomeru pohlav	50
14.7.1. Výsledky regresnej analýzy hrubej miery rozvodovosti a pomeru pohlaví	50
14.7.2. Vylúčenie multikolinearity: hrubá miera rozvodovosti a pomer pohlaví.....	51
15. Záver	51
16. Hodnotenie kvality výskumu	52
16.1. Postoje žien k rovnosti medzi pohlaviami	53
16.2. Hrubá miera rozvodovosti a hrubá miera sobášnosti	53
16.3. Hrubý domáci produkt	53
17. Etické otázky spoločenského výskumu	53
18. Literatúra	54
19. Prílohy	57
19.1. Graf hrubej miery rozvodovosti a postojov žien k gendrovej rovnosti vo sfére rodiny	57
19.2. Graf hrubej miery rozvodovosti a postojov žien k gendrovej rovnosti vo sfére vzdelania	58
19.3. Graf hrubej miery rozvodovosti a postojov žien k genderovej rovnosti vo sfére práce.....	59
19.4. Graf hrubej miery rozvodovosti a postojov žien k gendrovej rovnosti vo sfére politiky.....	60
19.5. Graf hrubej miery rozvodovosti a ekonomickej aktivity žien	61
19.6. Graf hrubej miery rozvodovosti a hrubej miery pôrodnosti	62
19.7. Graf hrubej miery rozvodovosti a pomeru pohlaví	63
19.8. Tabuľka použitých dát	64

1.1. Téma práce

V súčasnosti žijeme v dobe globálnej revolúcie. Zmeny, ktorých sme svedkami a ktoré na nás vplývajú, sa navyše neobmedzujú len na jednu časť zeme, ale prenikajú takmer všade. Globalizácia zásadne premieňa spôsob života, ovplyvňuje jednak udalosti dejúce sa vo svetovom merítku a jednak každodenný život, jeho osobné a intímne aspekty (Giddens, 2000).

Následkom týchto zmien sa ženy v prevažnej časti sveta úspešne domáhajú väčšej autonómie a vstupujú na trh práce (Giddens, 2000). „Tieto aspekty globalizácie zvyšujú napätie a tlaky pôsobiace na tradičný spôsob života a kultúru vo väčšine oblastí sveta. Tradičná rodina je ohrozená, mení sa a bude sa ďalej meniť“ (Giddens, 2000: 14).

Normatívny súhlas žien s tradičnou podriadenou rolou sa stráca, kým hodnota gendrovej rovnosti a nezávislosti nadobúda stále väčšiu podporu, čoho dôsledkom je okrem iného aj nárast rozvodovosti v jednotlivých krajinách (Kalmijn, M., Graff, P., Portman A., 2004), ktorý možno zároveň pokladať za jeden z aspektov tejto globálnej revolúcie odrážajúci sa na rodine.

Vo svojej práci sa teda budem zaoberať fenoménom rozvodovosti z hľadiska zaostreného na postoje žien k rovnosti medzi pohlaviami v štyroch životných sférach (rodina, práca, politika a vzdelanie). Ako som už naznačila pôjde o jeho objasnenie z perspektívy medzinárodného porovnávania a jeho zaradenie do širších súvislostí, ktorými myslím predovšetkým kultúrnu zmenu a ekonomický rozvoj.

1.2. Cieľ práce

Cieľom práce je na medzinárodnej úrovni analyzovať mieru rozvodovosti z hľadiska prevládajúcich postojov žien k gendrovej rovnosti vo sfére vzdelania, práce, politiky a rodiny. Zistiť či postoje zdôrazňujúce väčšiu gendrovú rovnosť v týchto sférach súvisia s vyššou alebo nižšou mierou rozvodovosti v jednotlivých krajinách.

2. Rodina a manželstvo z perspektívy zmeny

„Rodina je miestom bojov medzi tradíciou a modernitou, ale tiež ich metaforou“ (Giddens, 2000: 71). Súčasné zmeny súvisiace s globálnou revolúciou, týkajúce sa osobnej a emočnej

sféry mužov a žien, sú často verejnosťou vnímané ako úpadok rodiny a rodiného života, ktorý je treba zase pozdvihnúť.

Avšak návrat k tradičnej rodine, ku ktorému aktivisti často nabádajú, by v skutočnosti znamenal krok späť vo vývoji rodiny, ktorý časovo spadá do 50. rokov 20. storočia (Giddens, 2000). Hoci v tej dobe si už boli muži aj ženy rovnejší viac než kedykoľvek pred tým, štruktúra štandardnej rodiny 50. rokov kde muž je živiteľom rodiny a žena matkou a gazdinou, sama o sebe predpokladá nerovné rozdelenie práv a povinnosti medzi partnermi (Giddens, 2000).

Od tej doby, hoci stále existujú rôznorodé podoby rodiny a to nie len naprieč rôznymi krajinami ale aj vrámci jedného štátu, prešla rodina ďalšími významnými zmenami. „Väčšina rodinného života sa transformuje v dôsledku rozmachu páru a párovosti¹“ (Giddens, 2000: 77). S tým ako rodina prestávala byť ekonomickou entitou a stále väčší dôraz sa kládol na potrebu milovať a byť milovaný, sa jej podstatou stal pár – „jednotka založená na emocionálnej komunikácii či intimite“ (Giddens, 2000: 77).

Základný charakter manželstva sa v súčasnosti pre väčšinu ľudí viac menej úplne zmenil (Giddens, 2000). „Manželstvo² znamená, že pár má stabilný vzťah a môže túto stabilitu posilniť, pretože záväzok deklaruje verejne“ (Giddens, 2000: 78).

3. Rozvod

Ivo Možný charakterizuje rozvod ako „jediný právny prostriedok zániku manželstva za života manželov“ (Možný I., 2008: 206). Naprieč rôznymi spoločnosťami či spoločenským vrstvami existujú značné rozdiely v tom čo považujú ich príslušníci za prípustné pri riešení konfliktov v manželstve (Možný I., 2008: 206). Vyplýva to z diverzity noriem a vzorcov chovania, ktoré sú z veľkej časti formované prevládajúcim náboženstvom a spoločenskými tradíciami, a ktoré nadobúdajú odlišnú platnosť v závislosti od pohlavia (Možný I., 2008). „Vo väčšine známych kultúr je prekročenie normy postihované prísnejšie u ženy, hlavne ak sa týka nevery“ (Možný I., 2008: 206).

---

¹ V tradičnej rodine bol pár iba jednou časťou systému rodiny, dnes je jej jadrom.

² Giddens definuje manželstvo ako „sociálne akceptovaný a posvätený sexuálny zväzok medzi dvoma dospelými jedincami“ (Giddens, 1999: 156).

Rozvod však nie je jediným prostriedkom zániku manželstva. Manželstvo fakticky zaniká aj inými spôsobmi, medzi ktoré autor zaraďuje nasledovné:

- „opustenie rodiny jedným z partnerov
- rodina vyprázdnenej mušle (empty shell family), teda vznik situácie kedy pár spolu ďalej býva, ale neposkytuje si emocionálnu podporu, komunikuje a spolupracuje len v najnutnejšej miere
- dlhodobá neprítomnosť jedného z manželov pre jeho uväznenie, dlhodobý pobyt v cudzine, v emigrácii, v bojujúcej armáde, v ilegality atd.
- zánik niektorej z hlavných funkcií manželstva pre fyzickú, emocionálnu alebo mentálnu patológiu jedného z partnerov.“ (Možný I.,2008: 206).

Avšak takéto ukončenie manželstiev, na rozdiel od rozvodu, neumožňuje opätovný sobáš³ (Možný I.,2008: 206).

3.1. Vývoj rozvodovosti

Variabilita noriem a vzorcov chovania formovaná prevládajúcim náboženstvom a spoločenskými tradíciami jednotlivých krajín sa z časti môže odzrkadľovať aj v tom, do akej miery je možné brániť prostredníctvom zákonov právnenému zániku manželstva. „Predpokladá sa, že existuje spoločenský záujem na manželstve ako na zväzku čo najtrvalejšom“ (Možný I., 2008: 210).

„Vývoj speje jednoznačne k uľahčeniu rozvodu“ (Giddens A., 1999: 164). Rozvedení ľudia sú omnoho menej stigmatizovaní a sériové manželstvá stále bežnejšie. Dôležitú rolu pri tomto vývoji zohrali okrem iného aj reformy týkajúce sa právnej úpravy zániku manželstva, objavujúce sa od 60. rokov v právnom poriadku väčšiny západných štátov. Ich princíp spočíval v možnosti rozviesť sa na základe vzájomnej dohody teda bez nutnosti súdneho výroku o vine (Giddens A., 1999).⁴

---

³ Čo však neplatí v prípade krájin, ktoré zákonom povoľujú polygamiu a v prípade, že manželstvo bolo prehlásené za neplatné.

⁴ Dovtedy na to, aby mohlo byť manželstvo ukončené rozvodom, musel jeden z partnerov toho druhého pre niečo žalovať („pre kruté zachádzanie, opustenie partnera alebo neveru“) (Giddens A., 1999: 164).

Podľa Možného sú pri tomto dlhodobom raste rozvodovosti v našej civilizácii zároveň dôležité ešte dve skutočnosti:

„Pravdepodobnosť, či manželstvo skončí rozvodom, je podstatne ovplyvnená dobou, ktorá v priemere uplynie než manželstvo skončí iným možným spôsobom, menovite úmrtím jedného z manželov“ (Možný I., 2008: 211). Dlhodobý trend zvyšujúcej sa miery rozvodovosti v západných civilizáciach teda pozitívne súvisí so zvyšujúcou sa priemernou dĺžkou života. „Ľudia v tradičných spoločnostiach sa mohli menej rozvádzať už preto, že pri panujúcej vysokej úmrtnosti bolo už po relatívne krátkej dobe viac manželstvo ukončené smrťou“ (Možný I., 2008: 211).

Ďalšou dôležitou skutočnosťou, ktorú pri analýze rozvodovosti nemožno zanedbať, je miera sobášnosti, ktorá „ak je nižšia, je prirodzene nižšia aj miera rozvodovosti“ a naopak „vysoká sobášnosť zvyšuje aj mieru rozvodovosti“ (Možný I., 2008: 213).

Určitú rolu môže podľa Možného zohrať tiež nastavenie sociálnej politiky, prostredníctvom ktorej môže moderný štát pôsobiť pro alebo protipopulačne a teda prorozvodovo⁵ (Možný I., 2008).

3.2. Teórie rozvodovosti

3.2.1. Teória racionálnej voľby G. Beckera

Podľa Beckera, ktorý rozvíja teóriu racionálnej voľby sa manželstvo rozpadá pokiaľ je úžitok očakávaný z rozvodu vyšší než úžitok z udržania z manželstva (Becker 1993). „Muž a žena súhlasia s rozvodom ak, a jedine ak, obaja očakávajú, že im bude lepšie rozvedeným“ (Becker, 1993: 331). Pričom hlavný podiel na zvyšovaní rozvodovosti má podľa neho rastúca participácia žien na trhu práce.

Indikátory odrážajúce stav rodiinej organizácie a štruktúry naznačujú, že podstata rodiny v západných civilizáciach sa po druhej svetovej vojne začala podstatne meniť (Becker, 1993: 350). Autor uvádza ako príklad Spojené štáty, v ktorých „od roku 1950 do roku 1977 klesla legitímna miera pôrodnosti o jednu tretinu, miera rozvodovosti sa viac než zdvojnásobila,

---

⁵ Napríklad, ak sociálna politika určitého štátu nejakým spôsobom zvýhodňuje slobodné matky či spolužitie v neregistrovaných partnerstvách (Možný I., 2008).

participácia vydatých žien na trhu práce sa viac než strojnásobila a percento domácností vedených ženami s nezaopatrenými deťmi sa takmer strojnásobil“ (Becker, 1993: 350).

Autor sa domnieva, že hlavnou príčinou týchto zmien je rast zárobkovej schopnosti žien, ktorý so sebou priniesol rozvoj americkej ekonomiky.⁶ „Rast zárobkovej schopnosti žien zvýšil účasť vydatých žien na trhu práce zvýšením hodnoty času stráveného netrhovými aktivitami⁷. Zároveň sa tým tiež zvýšili náklady spojené s deťmi a tým pádom, pretože vyžadujú mnoho času svojich matiek, sa znížil dopyt po nich“ (Becker, 1993: 352). Okrem toho zvyšovanie zárobkovej schopnosti a účasti žien na trhu práce malo podľa neho značný podiel aj na poklese pôrodnosti⁸ (Becker, 1993: 352). „Zisk z manželstva sa zvyšovaním zárobkov žien a ich účasti na trhu práce a poklesom pôrodnosti znižuje, pretože deľba práce odvíjajúca sa od pohlavnej odlišnosti⁹ sa stáva menej výhodnejšou. A so znižujúcim sa ziskom z manželstva sa stáva rozvod atraktívnejší“ (Becker, 1993: 353).

Becker taktiež poznamenáva aj možnú existenciu obraténých vzťahov medzi skúmanými veličinami. A totiž pokles pôrodnosti a nárast účasti žien na trhu práce mohli nastať až potom ako sa rozvod stával stále viac pravdepodobným (Becker, 1993).

Vďaka rastu zárobkovej schopnosti žien a poklesu pôrodnosti sa zvýšilo celkové množstvo času, ktoré ženy môžu stráviť na trhu práce pred tým než začnú chodiť do školy ich deti. „Očakávanie väčšej participácie vo vyššom veku povzbudzuje dievčatá a mladé ženy, aby viac investovali do ľudského kapitálu zameraného na ekonomický zisk, ktorý ešte viac zvýši ďalšiu zárobkovú schopnosť žien a ich ďalšiu účasť na trhu práce a zároveň ešte viac zníži pôrodnosť“ (Becker, 1993: 356). Autor tiež zdôrazňuje, že vďaka týmto zmenám bude rast účasti žien na trhu práce a pokles pôrodnosti pretrvávať aj v prípade, že ich zárobková schopnosť sa už zvyšovať nebude (Becker, 1993). „Tieto dva faktory zároveň urýchľujú rast

---

⁶ „Čisté týždenné zárobky zamestnaných žien vzrástli od roku 1950 do roku 1964 o 30 % a od roku 1964 do roku 1978 ešte o ďalších 10 %“ (Becker, 1993: 350)

⁷ Aktivity, ktoré neprinášajú ekonomický zisk

⁸ Svoje tvrdenia opiera o štatistické štúdie z 80. rokov: (Butz a Ward, 1979, Ward a Butz, 1980)

⁹ Muž ako živiteľ rodiny, žena ako matka a opatrovatelka

miery rozvodovosti, pretože s ich rastom zároveň klesá zisk z manželstva“ (Becker, 1993: 356).

3.2.2. Teória veľkého rozvratu F. Fukuyama

Autor veľkým rozvratom označuje proces, pre ktorý je charakteristický úpadok rodiny a príbuzenských väzieb ako zdrojov sociálnych väzieb, tiež klesajúca dôvera, rast zločinnosti a narušenie spoločenského usporiadania (Fukuyama, 2006). Pričom začiatky všetkých týchto zmien datuje do 60. rokov 20. storočia a za ich hlavné príčiny považuje zmeny noriem a hodnôt, ktorých pojítkom sa stal rastúci individualizmus (Fukuyama, 2006)¹⁰. „Najdramatickejšie veľký rozvrat, spôsobený obrovskými posunmi v sociálnych normách, poznamenal reprodukciu, rodinu a vzťah medzi mužmi a ženami“ (Fukuyama, 2006: 48). Sexuálna revolúcia a rozmach feminizmu v 60. a v 70. rokoch pôsobili ako urýchľovač zmien, ktoré prebiehali ako v bežnom živote tak aj v politických organizáciach a vzdelávacích inštitúciach a taktiež výrazne ovplyvnili pojmami mužskej a ženskej role (Fukuyama, 2006).

Veľký rozvrat zapríčinil predovšetkým dlhodobý úpadok nukleárnej rodiny a ohrozil jej reprodukčnú funkciu, dôkazom čoho sú okrem iného štatistiky plodnosti, sobášnosti, rozvodovosti a počty nemanželských detí (Fukuyama, 2006).¹¹ „Okrem toho, že západné rodiny sa zmenšovali a prestali plodiť dostatok potomkov pre prostú reprodukciu, začali sa tiež stále častejšie rozpadáť a stále viac detí sa buď rodilo z nemanželského zväzku alebo zažilo rozvrat manželstiev svojich rodičov“ (Fukuyama, 2006: 53). Oslabenie reprodukčnej funkcie rodiny¹², ktorá je, na rozdiel od ostatných funkcií (napr. hospodárska produkcia,

---

¹⁰ Následkom týchto zmien sa v moderných spoločnostiach pre občanov nesmierne zvyšuje možnosť voľby, kým väzby, ktorými sú spútaní v sieťach záväzkov a povinnosti k ostatným sa uvoľňujú (Fukuyama, 2006).

¹¹ Ako bolo povedané prebiehajúce zmeny sa dotkli každého aspektu života občanov západného sveta. Vo verejnom živote to síce znamenalo upustenie od ťaživých autoritárskych režimov ale v osobnom živote to malo za následok uvoľnenie sociálnych pojítok, na ktorých sú založené oné dobrovoľné inštitúcie moderných spoločností. „Individualizmus, podstata cnosti v moderných spoločnostiach, začína meniť farbu: z hrdej sebestačnosti slobodných ľudí sa stáva akési uzavreté sebestvo a maximálne osobná sloboda sa bez zodpovednosti voči druhým stáva samoúčelnou“ (Fukuyama, 2006: 60).

¹² Pričom tento rozklad nukleárnej rodiny (rodina, ktorej jadrom je manželský pár a v ktorej žijú dve generácie, rodičia a deti), ktorý začal na západe v 60. rokoch nie je podľa autora odchýlkou od

výchova, vzdelanie, vymýšľanie náhle voľného času), ktoré prestala rodina plniť, nenahraditeľná, sa odráža v markantnom nedostatku sociálneho kapitálu (Fukuyama, 2006).

Tieto ukazovatele nabrali výrazne zostupný smer na prelome 70. a 80. rokov. Ľudia sa začali neskôr brať, skôr rozvádzať a menej často uzavierať nové manželstvá (Fukuyama, 2006). Rast rozvodovosti sa v 80. rokoch síce ustálil, no dôvodom bolo skôr to, že silné povojnové ročníky prekročili hornú hranicu veku, kedy sa ľudia najčastejšie rozvádajú než to, že by manželstvá opäť začali vykazovať vyššiu stabilitu (Fukuyama, 2006). „Približne polovica všetkých manželstiev uzavretých v 80. rokoch v Spojených štátoch spela k rozvodu. Pomer slobodných ľudí k ľuďom vydatým a ženatým rástol ešte rýchlejšie, okrem iného v dôsledku súbežného poklesu sobášnosti“ (Fukuyama, 2006). Podobný vývoj zaznamenala aj väčšina európskych zemí.

3.3. Determinanty rozvodovosti

White (1990) vo svojej štúdií, zameranej na objasnenie a systematické utriedenie determinantov rozvodovosti, roztrieduje známe determinanty do troch hlavných súborov a to na: makroštrukturálne faktory, demografické faktory a faktory spojené so životným cyklom a faktory odrážajúce procesy vo vnútri rodiny.¹³

3.3.1. Makroštrukturálne faktory

Úlohou determinantov, ktoré autor zaraďuje do tejto kategórie, je objasniť globálny charakter vysokého nárastu pravdepodobnosti rozvodu (z 10% na 50%), ktorý za posledných pár desaťročí zaznamenali mnohé rozvynuté krajiny (White, 1990). „Zároveň na to, aby bolo možné odpovedať na otázku prečo sa určité manželstvá pravdepodobne rozpadnú skôr než iné, je nutné skúmať zmeny v sociálnych inštitúciách, ktorými je formovaná individuálna skúsenosť“ (White, 1990: 904). Autor do tejto skupiny faktorov konkrétne zaraďuje:

---

nejakého druhu dlhodobej normy. Neexistuje totiž nič, čo by sa dalo nazvať prirodzenou alebo normálnou ľudskou rodinou. Existuje totiž nesmierna rozmanitosť ľudskej spriaznenosti a je ťažké rozpoznať jasné, všeobecne platné vzorce rodinných vzťahov. (Fukuyama, 2006)

¹³ Štúdiu uskutočnil formou vyhodnotenia všetkých prác, publikovaných v 80. rokoch, ktoré sa týkali príčin rozvodov a rozvodovosti. Odkazy niektorých prác, ktorými autor podkladá svoje tvrdenia a z ktorých primárne nečerpám, umiestňujem do poznáky pod čiarou. V prípade niektorých kľúčových determinantov rozvodovosti uvádzam tiež zistenia a závery aktuálnejších štúdií.

legislatívu, ekonomické cykly, inštitúciu rodiny, pomer pohlaví, gendrové role, sociálnu integráciu a hodnoty (White, 1990).

3.3.1.1. Legislatíva

Čo sa týka tejto oblasti, najväčšou zmenou bolo povolenie rozvodu bez výroku o vine teda po vzájomnej dohode¹⁴ (White, 1990). Avšak podľa niektorých výskumov¹⁵ pôsobila táto zmena na národné miery rozvodovosti v jednotlivých krajinách len v malej miere (White, 1990). „Výsledkom takýchto legislatívnych zmien bola skôr eliminácia právnej podpory noriem zabezpečujúcich dodržovanie záväzkov a naplnenie očakávania, že jednotlivci budú plniť normatívne role“ (White, 1990: 904) než nárast národných mier rozvodovosti ako taký.

3.3.1.2. Ekonomické cykly

Niektoré štúdie¹⁶ spájajú vyššie a nižšie miery rozvodovosti so zmenami úrovni ekonomickej prosperity. „Porovnanie nízkych mier rozvodovosti z 30. rokov 20. storočia s vysokými mierami rozvodovosti zo 70. rokov viedlo niektorých výskumníkov k záverom, že ekonomická kríza brzdí mieru rozvodovosti, kým obdobie ekonomickej prosperity ju zvyšuje“ (White, 1990: 905).

Zároveň existujú tiež štúdie, ktoré takéto závery spochybňujú či dokonca vyvracajú zistením, že ekonomická prosperita dokonca vedie k zníženiu národných mier rozvodovosti. Napríklad South (1985) vo svojej štúdií, zameranej na skúmanie vplyvu ekonomických podmienok na národnú mieru rozvodovosti v Spojených štátoch, zaznamenal pozitívny vplyv stúpajúcej miery nezamestnanosti na mieru rozvodovosti.¹⁷

3.3.1.3. Inštitúcia rodiny

---

¹⁴ Pred uzákonením takéhoto typu rozvodu musel jeden z partnerov na to, aby sa mohol rozviesť druhého žalovať (pre kruté zachádzanie, opustenie partnera alebo neveru).

¹⁵ Autor sa opiera o štúdiu: Weitzmann, L. (1985), *The Divorce Revolution*, New York: Free Press

¹⁶ Viz. napr.: Cherlin, J. (1981), *Marriage, Divorce and Remarriage*. Harvard University press.

¹⁷ Štúdiu uskutočnili s použitím časovej vzorky dát (od 1947 – 1979).

Pre industriálnu spoločnosť je charakteristický rozvoj inštitúcií, ktoré začali plniť funkcie, ktoré boli dovtedy doménou rodiny. Takýto vývoj bol podmienený predovšetkým ekonomickým rozvojom, ktorého úroveň je bežne reprezentovaná výškou HDP a mal za následok to, že „rodina a rodinná stabilita sa stali menej dôležité“ (White 1990: 905). Toto znižovanie dôležitosti prikladanej rodine a rodinnej stabilite sa odzrkadľuje v klesajúcich mierach sobášnosti a pôrodnosti a zvyšujúcich sa mierach rozvodovosti, ktorých výnimky¹⁸ sú na druhej strane tiež dôkazom toho, že takýto vývoj nie je predsa len typický pre všetky industrializované krajiny (White, 1990). „Môže to byť spôsobené tým, že celkový obraz rozvodovosti ... viac súvisí s historicky špecifickým ponímaním manželstva, než s industrializáciu ako takou“ (White 1990: 905).

3.3.1.4. Pomer pohlaví

Ďalším dôležitým makroštrukturálnym determinantom rozvodovosti je pomer pohlaví. Guttentag a Secord (1983) vo svojej štúdií, v ktorej sa zaoberali skúmaním vplyvu prevládajúceho počtu (či relatívneho nedostatku) žien alebo mužov v určitých spoločnostiach na národné miery rozvodovosti, tvrdia, že v spoločnostiach, v ktorých bude nedostatok žien oproti mužom, budú ženy vysoko cenené predovšetkým pre svoje role manželiek a matiek. Pretože muži nebudú mať dosť príležitosti k tomu, aby utvárali alternatívne vzťahy s inými ženami, budú omnoho menej inklinovať k tomu, aby požadovali rozvod so svojou súčasnou partnerkou. O čo viac muži budú využívať svoju kontrolu nad politickými, ekonomickými a právnymi inštitúciami na obmedzovanie možnosti žien rozviesť sa (Guttentag a Secord, 1983).

Na druhej strane v spoločnostiach, v ktorých bude naopak relatívne vysoké percento žien oproti mužom, budú muži omnoho menej oddaný ich súčasnemu manželskému vzťahu. Kvôli častejším príležitostiam vytvárať alternatívne vzťahy so ženami budú omnoho menej ochotní vstupovať do manželského zväzku a omnoho náchylnejší k rozvodu (Guttentag a Secord, 1983).

---

¹⁸ Napríklad Japonsko, Taliansko a Izrael vykazujú v porovnaní so krajinami severozápadnej Európy či Spojených štátov omnoho nižšie národné miery rozvodovosti (White, 1990).

Ich zistenia potvrdzujú platnosť hypotézy, že „ženy majú väčší záujem o manželskú stabilitu než muži a že to čo určuje mieru rozvodovosti je relatívna dostupnosť alternatív pre mužov“ (White, 1990: 905). Inými slovami čím vyšší bude pomer žien k mužom, tým vyššia bude miera rozvodovosti.

3.3.1.5. Gendrové role

Gendrové role môžu podľa autora ovplyvňovať mieru rozvodovosti dvojakým spôsobom:

„Po prvé ak gendrové role umožňujú ženám väčšiu ekonomickú nezávislosť na mužoch a rodinách, tým im zároveň dávajú aj väčšiu slobodu rozviesť sa. Po druhé, podobnosť mužských a ženských rolí pravdepodobne produkuje menšiu manželskú súdržnosť než tradičné navzájom dopĺňajúce sa role“ (White, 1990: 905).

Na základe týchto a ďalších zistení¹⁹ možno konštatovať, že nárast národných mier rozvodovosti v západných krajinách je podmienený nárastom účasti žien na trhu práce v týchto krajinách (White, 1990: 905).

3.3.1.6. Sociálna integrácia

Zistenia štúdií²⁰ skúmajúcich pôsobenie socialnej integrácie na rozvodovosť nasvedčujú tomu, že silná sociálna integrácia brzdí rozvodovosť (White, 1990).

Glenn a Shelton (1985), skúmajúc regionálne odlišnosti rozvodovosti v 9 amerických štátoch, zistili, že sociálna integrácia, meraná tzv. „Inexom obytnej pohyblivosti“ (Residential Mobility Index)²¹, zvyšuje pravdepodobnosť toho, že ľudia budú plniť normatívne role a očakávania

---

¹⁹ Rovnaké závery podvrdili aj mnohé novšie štúdie uskutočnené až po roku 1990. Viz. napr.: Heckert, Nowak a Snyder (1998): The Impact of husbands and wives relative earnings on marital disruption, *Journal of Marriage and the Family*, Nock (1995): Commitment and dependency in marriage, *Journal of Marriage and the Family*, Rodgers (2004): Dollars, Dependency, and Divorce: Four Perspectives on the Role of Wives Income, *Journal of Marriage and the Family*.

²⁰ Viz. napr.: Breault, K. a Kposowa, J. (1987). Explaining divorce in United States: A study 3,111 countries. *Journal of Marriage and the Family*.

²¹ Je vyjadrený percentuálnym počtom osôb starších než 5 rokov, ktorí za posledných 5 rokov zmenili miesto trvalého bydliska. Čím je index vyšší tým je nižšia sociálna integrácia (Glenn, Shelton, 1985).

komunity a znižuje pravdepodobnosť toho, že by chceli znášať stigmú z rozvodu, ktorú by na nich inak prilepila.

3.3.1.7. Hodnoty

Existuje literatúra, ktorá objasňuje globálny nárast národných mier rozvodovosti z perspektívy premeny hodnôt a hodnotových orientácií. Pričom za hlavnú príčinu tejto premeny je považovaný úpadok komunity a nárast individualizmu (Bellah, Madsen, Sullivan, Swidler a Tipto, 1985, Fukuyama, 2006). „Rozdiely, ktoré sa predtým činili medzi manželstvom a kohabitáciou, medzi rodením detí v rámci manželstva a mimo neho, stratili svoju normatívnu silu a manželstvo a rozvod sa redukovali na púhe formality“ (White, 1990: 906).

Autor pripúšťa, že zmenám v správaní predchádzajú zmeny v postojoch avšak tieto zmeny noriem a postojov pokladá skôr za závislé premenné než za vysvetľujúce faktory (White, 1990: 906).

3.3.2. Demografické faktory a faktory spojené so životným cyklom

Väčšina z tejto skupiny determinantov rozvodovosti bola skúmaná na úrovni mikro výskumov v ekonomicky vyspelých krajinách (predovšetkým v Spojených štátoch). Z toho dôvodu nemusia mať takto získané závery medzinárodnú platnosť. Okrem toho na zisťovanie vplyvu tejto skupiny premenných na mieru rozvodovosti v medzinárodnom merítku nie sú k dispozícii potrebné dáta. Podobné dáta totiž kolektivizuje len malá hrstka ekonomicky vyspelých krajín, a práve z tohto dôvodu žiadne z nižšie uvedených premenných nezahŕňam do svojho výskumu.

3.3.2.1. Poradie manželstiev a nevlastné deti

Martin a Bumbas (1989) vo svojej štúdií zistili, že manželstvá uzavierané ako druhé v poradí vykazovali vyššiu mieru rozvodovosti a menšiu stabilitu než tie, ktoré boli uzavierané ako prvé v poradí. „Vnútoraná dynamika manželstiev uzavieraných ako druhé v poradí je omnoho problematickejšia (zväčša kvôli nevlastným deťom), než vnútoraná dynamika manželstiev uzavieraných ako prvých v poradí“ (White, 1990: 906).

3.3.2.2. Dedičnosť rozvodu

Čo sa týka tohto determinantu existuje obecná zhoda v tom, že deti z rozvedených rodín vykazujú vyššiu pravdepodobnosť vlastného rozvodu, než deti z fungujúcich rodín (White, 1990). „Neexistujú žiadne štúdie, ktoré by odporovali takýmto zisteniam alebo naznačovali, že rastúci výskyt rozvodovosti by znižoval medzigeneračné dedičstvo náchylnosti k rozvodu“ (White, 1990: 906).

3.3.2.3. Predmanželská kohabitácia

Predmanželská kohabitácia je spojená s vyššou pravdepodobnosťou rozvodu (White, 1990). Pričom „najbežnejšie vysvetlenie tohto zistenia je prostredníctvom tzv. „typu ľudí“: konkrétne sa jedná o to, že ten druh ľudí, ktorý sa rozhodol (tým, že kohabituje) opovrhovať konvenciami, je vlastne ten istý druh ľudí, ktorý opovrhuje normatívnym manželským chovaním a vykazuje nižšiu dôveru v inštitúciu manželstva a je ľahostajný k stigme rozvodu“ (White, 1990: 906).

3.3.2.4. Vek pri vstupe do manželstva

Nízky vek pri vstupe do manželstva je spojený s vyššou pravdepodobnosťou rozvodu. Inými slovami čím v skoršom veku ľudia vstupujú do manželstva, tým je vyššia pravdepodobnosť, že sa rozvedú (White, 1990).²² Pričom Martin a Bumpass (1989) zistili, že so stúpajúcou dĺžkou trvania manželstva sa vplyv pôsobenia tohto determinantu na manželstvo oslabuje.

3.3.2.5. Predmanželské pôrody a predmanželské tehotenstvo

---

²² V súvislosti s týmto tvrdením autor uvádza napr. štúdiu: Balakrishnan, T., Vaninadha, R., E., Lapierre-Adamcyk, and K., Krotki. (1987). A hazard model analysis of the covariates of marriage dissolution in Canada. *Demography*

Niekoľko štúdií²³, uskutočnených opäť predovšetkým v Spojených štátoch, potvrdzuje teóriu, že predmanželské pôrody zvyšujú pravdepodobnosť rozvodu manželstiev, ktorým predchádzali (White, 1990). Pričom tento prediktor môže podľa Whita pôsobiť silnejšie na bielych než na čiernych Američanov (White, 1990).

3.3.2.6. Pôrodnosť v rámci manželstva

Čo sa týka vplyv tohto determinantu na rozvodovosť, je dokázané, že „prvé dieťa znižuje pravdepodobnosť rozvodu počas svojho prvého roku života prakticky na nulu“ (White, 1990: 907). Pričom ďalšie dodatočné pôrody už podobný vplyv nemajú (White, 1990). Prítomnosť detí v manželstve môže spomaľovať tempo, ktorým nespokojnosť vyúsťuje do rozvodu, ale nemôže mu úplne zabrániť (White, 1990). „Bezdetnosť je spojená s vyššími mierami rozvodovosti a s rýchlejším procesom rozvodu“ (White, 1990: 907).

3.3.2.7. Vek a trvanie manželstva

Zistenia niekoľkých štúdií potvrdili, že vek manželov tak ako aj dĺžka trvania manželstva pôsobia na rozvodovosť negatívne (White, 1990). Inými slovami so zvyšujúcim sa vekom pri vstupe do manželstva a zvyšujúcou sa dĺžkou trvania manželstva klesá pravdepodobnosť rozvodu (White, 1990).

3.3.2.8. Etnicita a rasa

Vplyv tohto faktoru na rozvodovosť bol skúmaný opäť predovšetkým v Spojených štátoch. Pričom Afroameričania opakovane vykazovali vyššiu mieru rozvodovosti než bieli Američania (White, 1990). „Pri kontrole ostatných premenných, predovšetkým vzdelania, príjmu a povolania, sa však ukázalo, že rozdiel v rozvodovosti čiernych a bielych zmizol, alebo takmer zmizol“ (Možný, 2008: 208).

3.3.3. Faktory odrážajúce procesy vo vnútri rodiny

---

²³ Viz. napr. Martin a Bumpass (1989). Recent trends in marital disruption. Demography.

Autor do tejto skupiny determinantov zaraďuje faktory, ktoré ovplyvňujú rozvodovosť prostredníctvom kvality vzťahov, rodinnej štruktúry a sociopsychologických aspektov (White, 1990).

3.3.3.1. Manželská spokojnosť

Kvôli zjavnej súvislosti manželskej spokojnosti a rozvodovosti neexistuje priveľa štúdií, ktoré by empiricky skúmali váhu tohto determinatu (oproti iným determinantom) na rozvodovosť (White, 1990). Závěry jednej štúdií²⁴ potvrdili, že „jednotlivci s nízkou manželskou spokojnosťou v čase t1, vykazujú 4 až 5 krát väčšiu pravdepodobnosť rozvodu, než jednotlivci s veľmi vysokou manželskou spokojnosťou“ (White, 1990: 907).

3.3.3.2. Zvažovanie rozvodu

O tom, že manželská spokojnosť nemôže byť považovaná za tak zjavný a jednoduchý determinat rozvodovosti, svedčia aj výsledky výskumov²⁵, ktoré skúmali proces zvažovania alternatív a bariér, ktorý predchádza rozvodu a ktorých zistenia vezmes potvrdzujú, že čím vyššie sú náklady spojené s rozvodom, tým nižšia je pravdepodobnosť, že manželstvo skončí rozvodom (White, 1990). „Vysoké náklady spojené s rozvodom (napr. prítomnosť detí) a obmedzenosť alternatív (napr. kvôli vysokému veku, nízkemu príjmu alebo nezamestnanosti ženy) indikujú vyššiu pravdepodobnosť uzmierenia“ (White, 1990: 907).

3.3.3.3. Manželská interakcia

Niekoľko štúdií²⁶ uskutočnených opäť v Spojených štátoch dokazuje, že so zvyšujúcim sa časom, ktorý manželia trávajú spolu sa znižuje pravdepodobnosť rozvodu (White, 1990).

3.3.3.4. Socioekonomický status

---

²⁴ Viz. Booth, A., White, L., Johnson, D. and Edwards, J. (1985). Divorce and marital instability over the life course. *Journal of family issues*.

²⁵ Viz napr. Morgan, L. (1988). Outcomes of marital separation. *Journal of Marriage and Family*.

²⁶ Napr. Hill, M. (1988). Marital stability and spouses shared time. *Journal of Marriage and Family*.

Množstvo štúdií, uskutočnených tak ako v Spojených štátoch aj v Európe, potvrdzuje existujúci vzťah medzi socioekonomickým statusom²⁷ a rozvodovosťou (Ferguson a kol., 1984, Rodgers, 2004, atď.).

Greenstein a Davis (2005) vo svojej štúdií (medzinárodné porovnanie 71 krajín) potvrdili pozitívny efekt statusu, moci a prestíže a ekonomickej nezávislosti žien na mieru rozvodovosti.²⁸ Podľa nich môže platené zamestnanie žien ovplyvniť manželskú stabilitu nasledovnými spôsobmi: podľa teórie tzv. „chýbajúceho“ efektu, zamestnanosť žien vedie k destabilizácii manželstva, tým, že odvádza ženu od tradičných povinností v domácnosti čím zvyšuje pravdepodobnosť prítomnosti stresu v rodine (Greenstein a Davis, 2005). Pre teóriu efektu „nezávislosti“ zase platí, že „účasť žien na trhu práce – hlavne v industrializovaných krajinách a ešte viac v krajinách so silnou sociálnou politikou – vedie k väčšej ekonomickej nezávislosti žien a nižšej závislosti na manželstve pre finančnú stabilitu“ (Greenstein a Davis, 2005: 255).

Neustály rast ekonomickej rovnocennosti žien a mužov, ktorý so sebou prináša ekonomický rozvoj a zároveň trvalá prítomnosť potreby, aby ženy okrem toho plnili aj ich tradičné role spojené s vedením domácnosti a udržovaním prosperujúcich rodín, môže mať za následok, že „niektoré z týchto žien môžu využívať rozvod ako spôsob zmiernenia týchto zdanlivo protichodných cieľov prostredníctvom premieňania ich hodnôt ako výsledku zmenených príležitostí“ (Greenstein a Davis, 2005: 256).

3.3.3.5. Účasť žien na trhu práce

Štúdie skúmajúce vzťah medzi mierou rozvodovosti a mierou účasti žien na trhu práce nedospeli k jednoznačnej zhode. Zistenia niektorých štúdií²⁹ nasvedčujú tomu, že „so zvyšujúcou sa účasťou žien na trhu práce sa zvyšuje aj miera rozvodovosti“ (Whita, 1990:

---

²⁷ Najčastejšie je meraný skrz tri premenné: vzdelanie, povolanie a príjem (Možný, 2008).

²⁸ Ako indikátor ekonomickej nezávislosti žien používajú pomer ekonomickej aktivity žien k ekonomickej aktivite mužov (United Nations 2001). Ako indikátory moci a prestíže žien používajú percentuálne zastúpenie žien v národných parlamentoch (United Nations 2001) a pomer žien k mužom zapísaných do vyšších vzdelávacích inštitúcií (United Nations 2001).

²⁹ Viz. napr. Booth, Johnson, White a Edwards (1984). Women, outside employment, and marital stability. American Journal of Sociology.

908). Iné štúdie³⁰ zase dokázali opačný vzťah a to, „že zvyšujúca účasť žien na trhu práce redukuje manželskú nestabilitu“ (Whita, 1990: 908).

Výsledky Rodgersovej štúdie (2004) naznačujú, že vo vzťahu k rozvodovosti hrá dôležitejšiu rolu skôr konkrétna výška dolárového príjmu žien a ich percentuálny podiel na celkovom príjme rodiny, než ich účasť na trhu práce sama o sebe. Zistil, že najvyššiu rozvodovosť vykazujú ženy, ktoré svojim príjmom prispievajú 40% až 50% podielom do celkového príjmu rodiny (Roges, 2004). V prípade dolárového príjmu žien zistil lineárnu pozitívnu závislosť (čím vyšší dolárový príjem tým vyššia pravdepodobnosť rozvodu) (Rogers, 2004).

3.3.3.6. Osobné dôvody

Okrem empirických štúdií, používajúcich rozsiahle súbory národných dát, existuje aj niekoľko štúdií³¹, pracujúcich zväčša s malou vzorkou rozvedených respondentov, ktoré skúmajú rozvod z hľadiska osobných dôvodov dotazovaných respondentov (White, 1990). Výhodou takéhoto typu štúdií je, že „vrhajú svetlo na niektoré faktory, ktorým je v empirickej literatúre venovaná len malá pozornosť: alkoholizmus a drogová závislosť, manželská nevera, neznášanlivosť, fyzická a emocionálna závislosť, nehoda v oblasti gendrových rolí, sexuálny nezlúčiteľnosť a finančné problémy“ (White, 1990: 908). Ich nevýhodou však je, že používajú len vzorky rozvedených respondentov vďaka čomu nedokážu určiť mieru ich pôsobnosti na rozvodovosť (White, 1990).

4. Teória hodnôt R. Ingleharta

Vo svojej práci budem z veľkej časti čerpať práve z teórie hodnôt R. Ingleharta³², ktorú vyvodzuje z Maslowovej teórie potrieb ako zdrojov motivácie (Prudký, 2007).

Na základe tejto teórie rozdeľuje potreby a teda aj hodnoty do dvoch skupín: na *materialistické* – hodnoty hmotnej povahy, zabezpečenia, bezpečia, istôt a trvalosti

---

³⁰ Napr. Greenstein, T. (1990). Marital disruption and the employment of married women. *Journal of Marriage and the Family*.

³¹ Viz. napr. Albrecht, S., Bahr, H. a Goodman, K. (1983). *Divorce and Remarriage: Problems, Adaptations, and Adjustments*. Westport, CT: Greenwood Press.

³² Pričom pre moju prácu budú kľúčové predovšetkým hodnotové štruktúry vo vzťahu k gendrovým pohľadom.

usporiadania, stabilná ekonomika, boj proti rastu cien, boj proti kriminalite a rešpektovanie sociálneho usporiadania a *postmaterialistické* alebo tzv. „*potreby vyššieho rádu*“ – napĺňanie sociálnych a sebarealizačných potrieb, podieľanie sa na moci, sloboda prejavu, participácia na riadení a v zamestnaní, bližšie (osobnejšie) medziľudské vzťahy, atd. (Prudký, 2007). Pričom, ako vyplýva z Maslowovej hierarchie potrieb, k napĺňaniu postmaterialistických hodnôt môže dochádzať len vo vyspelých postindustriálnych spoločnostiach „hojnosti“, ktoré navodili svojou socioekonomickou klímou postupnú zmenu v ľudských hodnotách a hodnotových orientáciách (Rabušic, 2000). Tento prechod od materialistických k postmaterialistickým hodnotám, transformujúci kultúrne normy a politiky rozvinutých industriálnych spoločností, označuje ako „tichú revolúciu“ (Prudký, 2007).

Inglehart, na základe aplikácie tohto konceptu hodnôt na výskumy, formuluje hypotézu vzácnosti: „obdobie ekonomického dostatku a bezpečia vedie k presunu potrieb k relatívne vzácnejším hodnotám ako sú sebarealizácia, vyššia participácia, rozsiahlejšia a bohatšia sociálno-politická existencia. A opačne - obdobie úpadku vyvoláva vyššiu orientáciu na ekonomické a ďalšie materiálne hodnoty“ (Prudký, 2007: 42), z ktorej v podstate vyplýva, že individuálne priority sú odrazom socioekonomického stavu jednotlivých spoločností.

Pričom konkrétna podoba hodnotových štruktúr (prevaha materialistických či postmaterialistických hodnôt) dospelého jedinca je silne ovplyvnená povahou skúsenosti, ktoré zažil v období svojho dospievania (Prudký, 2007). Takýto základ hodnotových štruktúr má zvyčajne trvalú tendenciu (Prudký, 2007). „Ide o „hypotézu socializácie“, z ktorej vyplýva relatívne vysoká stabilita hodnotových štruktúr v spoločnosti“ (Prudký, 2007: 42).

5.Gendrové identity

„Gendrová identita je pojem, ktorý označuje osobnú skúsenosť s mužskou alebo ženskou existenciou“ (Čermáková, 2003: 1). Neodráža teda fyziologické aspekty, ale sociopsychologickú identifikáciu osoby. „Gendrová identita teda odkazuje na sociálne a kultúrne rozdiely medzi mužmi a ženami (v protiklade k rozdielom biologickým vzťahujúcim sa k definícií pohlavia)“ (Čermáková, 2003: 1). Tieto rozdiely, pretože sú kultúrne a sociálne podmienené a konštruované, sa môžu v čase meniť – „sú predmetom socializácie“ (Čermáková, 2003: 1). „Záväznosť týchto rozdielov nie je prirodzeným, nemenným stavom,

ale dočasným stupňom vývoja sociálnych vzťahov medzi mužmi a ženami“ (Čermáková, 2003: 1).

6. Gendrová rovnosť

V mnohých krajinách sa za posledných pár desaťročí postavenie žien výrazne zlepšilo, no v mnohých sú stále patrne významné nerovnosti medzi mužmi a ženami, týkajúce sa ako verejného tak osobného života (R.Inglehart, P.Norris 2003). „Ženy v mnohých spoločnostiach čelia miestne špecifickým a niekde značným rozdielom medzi pohlaviami v podiele zodpovednosti za domácnosť, možnostiach vzdelávania a prístupu k ekonomickým zdrojom“ (R.Inglehart, P.Norris 2003: 4). Tento nevyvážený stav odzrkadľujú socioekonomické indikátory životnej úrovne, gramotnosti, vzdelávania, dĺžky života, úmrtnosti, účasti na trhu práce, atd. (World Bank, 2001). Kým nepomery v gendrovej rovnosti sú pomerne známe po celom svete, ich príčiny zostávajú často skryté.

6.1. Príčiny nepomerov v gendrovej rovnosti

6.1.1. Ekonomický rast a ľudský rozvoj

Ekonomický rozvoj bol dlho pokladaný za univerzálny prostriedok na riešenie problémov týkajúcich sa nie len chudoby, ale aj životných podmienok a postavenia žien, „vrátane miestne špecifických problémov ženskej gramotnosti a vzdelávania, ich chudoby, nízkeho platového ohodnotenia a ich segregácie v pracovných príležitostiach, ich zodpovednosti za starostlivosť o domácnosť a rodinu, a ich spoluúčasti a zastúpení v politickom systéme“ (R.Inglehart, P.Norris 2003: 5).

Avšak rôznorodosť, ktorá v tejto oblasti panuje, takúto teóriu nepotvrďuje. Skutočnosti skôr nasvedčujú tomu, že aj ekonomický rast má svoje limity (R.Inglehart, P.Norris 2003). Napríklad v niektorých bohatých krajinách ako Kuwajt, Katar alebo Saudská Arábia platia pre ženy prísne pravidlá a je im právne bránené účastiť sa politického života, kým v niektorých omnoho chudobnejších krajinách je postavenie žien v mnohých oblastiach egalitárnejšie. Napr. v Indii zastáva zhruba 800 žien úrad v štátnej správe a je im tiež vyhradená jedna tretina miest v obecných radách (R.Inglehart, P.Norris 2003).

Problém rovnosti pohlaví je teda omnoho zložitejší a ani zďaleka nie je samozrejším následkom ekonomického rastu (R.Inglehart, P.Norris 2003). „Vzrastajúci blahobyť má často za následok nárast gramotnosti a vzdelanosti, vznik základných sietí sociálneho zabezpečenia a zvýšenie počtu ľudí v treťom ekonomickom sektore, avšak tento proces nie je zaručený a nespôsobuje nevyhnutne ani automatické zlepšenie životných podmienok žien“ (R.Inglehart, P.Norris, 2003: 6).

6.1.2. Rola štátu

Po uvedomení si limitov ekonomického rastu presunuli organizácie snažiace sa o rovnosť pohlaví svoju pozornosť a snahu smerom k role štátu. Išlo o snahu zabezpečiť rovnosť pohlaví v spoločnosti prostredníctvom právnych reform a politických inštitúcií (R.Inglehart, P.Norris, 2003).

Opatrenia, ktoré boli priaté následkom tejto snahy, zaistili ženám na mnohých miestach konkrétne výhody (R.Inglehart, P.Norris, 2003). Jedná sa napríklad o priatie opatrení zabezpečujúcich rovnocenné platové podmienky, možnosti materskej dovolenky, reprodukčné práva, možnosti žien získať vzdelanie a následne lepšie zamestnanie (R.Inglehart, P.Norris, 2003).

Avšak formálne uznanie práv a žitá skúsenosť môžu byť značne odlišné. Okrem toho v mnohých krajinách zostávajú zákonom dané práva pre ženy stále obmedzované³³ (R.Inglehart, P.Norris, 2003). „Štátom uskutočňované reformy a formálne uznanie ženských práv v medzinárodných organizáciách sú často len symbolické výdobitky, nedostatočné k tomu, aby zabezpečili spoločenskú zmenu, pokiaľ zostane slabá politická vôľa či schopnosť tieto reformy realizovať“ (R.Inglehart, P.Norris, 2003: 8).

6.1.3. Kultúrne prekážky

---

³³ Napríklad v niektorých krajinách subsaharskej Afriky majú ženy právo vlastníť pozemok len skrz svojho manžela. Pokiaľ sa žena rozvedie alebo ovdovie tento majetok stráca. V Turecku ešte donedávna neboli ženy oprávnené podávať návrh na rozvod a v niektorých krajinách Stredného Východu ženy doposiaľ nemajú volebné právo (C. Humana, 1992).

Dôležitým predpokladom spoločenskej zmeny smerom k rovnosti pohlaví sú predovšetkým kultúrne predpoklady. „Vnímanie daného rozdelenia rolí v rodine, domácnosti, v platenom zamestnaní a politickej sfére je formované pod vplyvom prevládajúcej kultúry – spoločenskými normami, presvedčeniami a hodnotami, ktoré v spoločnosti panujú, a ktoré tiež závisia na úrovni modernizácie spoločnosti a jej náboženských tradíciách“ (R.Inglehart, P.Norris, 2003: 8).

„Gender“ predstavuje v mnohých spoločnostiach nástroj, prostredníctvom ktorého sú mužom a ženám pridelované práva, povinnosti a moc (R.Inglehart, P.Norris, 2003). Avšak existujú aj spoločnosti, v ktorých biologické odlišnosti pohlaví nepredstavovali hlavné kritérium vo vymedzovaní práv a povinností mužov a žien, následkom čoho sú v nich mužské a ženské role omnoho ľahšie zameniteľné a rovnosť mužov a žien je prevládajúcim očakávaním (R.Inglehart, P.Norris, 2003). Pre takéto spoločnosti je omnoho jednoduchšie previesť zákonom uznané práva a inštitucionálne reformy zabezpečujúce rovnosť pohlaví ako vo verejnom tak aj osobnom živote do každodennej praxe (R.Inglehart, P.Norris, 2003).

Pričom príslušníci každej spoločnosti si prostredníctvom kultúry osvojujú prevládajúce názory, hodnoty a presvedčenia týkajúce sa odpovedajúceho rozdelenia rolí oboch pohlaví ako v osobnom tak vo verejnom živote danej spoločnosti (R.Inglehart, P.Norris, 2003). „Tam, kde prevládajú tradičné hodnoty, nie sú ženy obmedzované v rámci svojich možností iba spoločensky, ale tiež sami sebou, sami sebe zvolenými limitmi“ (R.Inglehart, P.Norris, 2003: 9).³⁴ Kultúrna zmena hrá dôležitú rolu pri procese dosahovaní rovnosti pohlaví, ale sama o sebe nestačí: „ženy sa najskôr potrebujú zmeniť samy, než môžu dúfať v to, že zmenia spoločnosť“ (R.Inglehart, P.Norris, 2003).

6.2. Teória modernizácie a kultúrna zmena podľa R. Ingleharta a P. Norris

V mnohých spoločnostiach sa už od 60 rokov 20. storočia, ruku v ruke s ekonomickým rozvojom, vytvárajú hnutia a organizácie, ktoré sa úspešne snažia, prostredníctvom premeny

---

³⁴ Pričom v týchto súvislostiach môžu dôležitú rolu zohrať stereotypy – „rigidné zjednodušené sudy, uplatňované paušálne bez ohľadu na individualitu“ (M. Čermáková a kol.: 60). Ich nebezpečenstvo spočíva v nahliadaní na gendrovo podmienené role ako prirodzene dané (M. Čermáková a kol.). Môžu tak „inštitucionalizovať a legitimizovať gendrové nerovnosti ako prirodzene dané, nemenné a funkčné“ (M. Čermáková a kol.: 61).

patriarchálnych norm, presadiť egalitárnejšie vzťahy medzi pohlaviami (R.Inglehart, P.Norris, 2003).

Inglehart a Norris vo svojej teórii predpokladajú, že modernizácia spojená s ekonomickým rozvojom a striedaním generácií pôsobí na zmeny v kultúre spojené so zmenami postojov k genderovej rovnosti smerom k rovnocenným rolám oboch pohlaví a prináša tak systematické predvídateľné zmeny v rolách mužov aj žien (R.Inglehart, P.Norris, 2003). Dokazujú, že kultúrna zmena, hoci všade neprebíha rovnakým spôsobom, nie je nevyspytaiteľná a približný posun hodnôt možno predvídať, avšak rýchlosť akou bude tento posun prebiehať závisí od konkrétnej kultúry a inštitucionálnej štruktúry každej spoločnosti (R.Inglehart, P.Norris, 2003). „Ľudský rozvoj so sebou prináša zároveň zmeny v kultúre týkajúce sa názoru na rovnosť pohlaví a to prakticky v akékoľvek spoločnosti, ktorá prešla akoukoľvek formou modernizácie spojenou s ekonomickým rozvojom“ (R.Inglehart, P.Norris, 2003: 10).

6.2.1. Špecifiká hlavných fáz modernizácie

Autori rozlišujú dve hlavné fázy modernizácie:

Prvá fáza „industrializácie“, spojená s prechodom od agrárneho poľnohospodárstva k industrializovanej produkcii a s vzrastajúcim blahobytom, zabezpečila ženám prístup k vyššiemu vzdelaniu a mala tiež za následok ich nárast účasti na trhu práce a získanie volebného práva (R.Inglehart, P.Norris, 2003). Avšak v tejto fáze ženy ešte stále ani zďaleka nedisponujú takou mocou ako muži (R.Inglehart, P.Norris, 2003).

Výrazný posun smerom k väčšej rovnosti pohlaví ako v domácnosti tak aj na pracovisku a v rámci rodiny, vďaka tomu, že ženy už získavajú uplatnenie v manažmente a odborných profesiách a v omnoho väčšej miere sa podieľajú na politickom rozhodovaní, je spojený až s druhou „postindustriálnou“ fázou (R.Inglehart, P.Norris, 2003).

„Tieto dve fázy odpovedajú dvom hlavným dimenziám rozdielov medzi kultúrami: prechod od tradičných k sekularizovaným - rozumovým hodnotám a prechod od hodnôt sústredených na prežitie k hodnotám vyjadrujúcim vlastnú osobnosť“ (R.Inglehart, P.Norris, 2003: 11). Podľa teórie modernizácie prezentovanej týmito autormi sa teda ekonomické, politické a kultúrne zmeny vyvíjajú spoločne po navzájom prepojených trajektóriách, takže približný

vývoj industrializácie možno predpokladať, avšak presnú mieru dopadu tohto modernizačného procesu na rovnosť pohlaví, kvôli jeho špecifickým situačným faktorom, už predvídať nemožno (R.Inglehart, P.Norris, 2003).

Obyvatelia chudobných neindustriálnych spoločností slabého sociálneho zabezpečenia s minimálnou životnou úrovňou, ktorý sú nútení čeliť vysokému stupňu nezamestnanosti, nebezpečeniu ochorenia (predovšetkým AIDS/HIV), neúrody, násilných zločinov, etnických konfliktov o občianskych vojen, majú sklon uprednostňovať existenčné potreby holého prežitia a hodnoty zdôrazňujúce dôležitosť tradičných autorít a silného vedenia, zdedeného sociálneho postavenia a spoločenských záväzkov a pút, podporované spoločenskými sankciami a normami čerpajúcimi z autority náboženstva (R.Inglehart, P.Norris, 2003).

„V takýchto spoločnostiach je tradičná rodina s dvoma rodičmi a ich jasne rozdelenými rolami – muž ako živiteľ rodiny a žena ako opatrovateľka – kľúčovým prvkom pre prežitie detí, tým pádom aj spoločnosti. Spoločenské normy podporujú tradičné rodinné hodnoty a patriarchálne normy mužskej nadradenosti, dôrazne odradzujú od rozvodu, potratu a homosexuality, a vstúpajú negatívne postoje k ekonomickej nezávislosti žien a ich možnostiam pracovať mimo domácnosť“ (R.Inglehart, P.Norris, 2003: 16).

V neindustrializovaných spoločnostiach je preto žena vnímaná predovšetkým ako niekto, kto zodpovedá za domácnosť, výchovu detí a úspešnú reprodukciu, od čoho sa zároveň odvíja aj jej vážené postavenie v spoločnosti (R.Inglehart, P.Norris, 2003).

Pričom v rozvinutých industriálnych spoločnostiach s vysokou životnou úrovňou a silným sociálnym zabezpečením už verejnosť priznáva vyššiu dôležitosť získanému postaveniu dosiahnutému prostredníctvom formálneho odborného vzdelania a kariéry. Dôraz je kladený skôr na kvalitu života, individuálnu nezávislosť a seberealizáciu než na materiálne hodnoty (R.Inglehart, P.Norris, 2003). „Tieto kultúrne posuny premenili nie len verejný život, ale tiež život osobný – v súčasnosti viac než kedykoľvek predtým ovplyvňujú rozklad tradičnej nukleárnej rodiny s dvoma rodičmi, liberalizáciou modelu sexuálneho chovania, manželstva a rozvodu, a širšie prijímajú rovnosť pohlaví, a to ako v rámci domácnosti, zamestnaní, tak vo verejnej sfére“ (R.Inglehart, P.Norris, 2003: 17).

Zvyšujúci sa počet žien v organizáciách zabezpečujúcich vyššie vzdelanie a následné možnosti kariéry a finančného zabezpečenia žien spôsobili okrem iného odklad manželského života, znižovanie pôrodnosti, nárast predmanželských spolužití a obohatenie rodiny o ďalší príjem (R.Inglehart, P.Norris, 2003). „Ženy však stále musia zároveň niesť zodpovednosť za rodinu a jej požiadavky, zastávajú preto iné povolania než muži, často s nižším postavením a platom“ (R.Inglehart, P.Norris, 2003: 30).³⁵

Autori vo svojej štúdií potvrdzujú, že „koherentné kultúrne vzorce sú spojené s danou úrovňou socioekonomického vývoja, následkom čoho sú postmoderné hodnoty týkajúce sa rovnosti medzi pohlaviami najviac rozšírené v najbohatších a najzabezpečenejších spoločnostiach, kým mienenie v chudobných neindustrializovaných spoločnostiach tiahne skôr k zdôrazňovaniu tradičných rolí mužov a žien“ (R.Inglehart, P.Norris, 2003: 18). Pričom ženy v postindustriálnych spoločnostiach majú tendenciu podporovať gendrovú rovnosť viac než muži, kým v tradičných spoločnostiach sa obe pohlavia s nerovným rozdelením gendrových rolí stotožňujú (R.Inglehart, P.Norris, 2003). „Vzrastajúci príliv podpory rovnosti pohlaví v postindustriálnych spoločnostiach je súčasťou širokého a spojitého kultúrneho posunu, ktorý pretvára ekonomicky vyspelé spoločnosti“ (R.Inglehart, P.Norris, 2003: 18).

7.Manželská stabilita z hľadiska premeny postojov k gendrovým rolám

V prípade nasledovných štúdií autori, prostredníctvom zmenených postojov mužov aj žien k gendrovým rolám, síce neobjasňujú mieru rozvodovosti, ale mieru manželskej stability, avšak vychádzam z logického predpokladu, že rozvodom budú končiť skôr manželstvá s nízkou stabilitou než tie, ktoré vykazujú vysokú stabilitu.

Čo sa teda týka vplyvu zmenených postojov žien aj mužov k gendrovým rolám na manželskú stabilitu tak existuje niekoľko štúdií³⁶, ktorých zistenia vezmes dokazujú, že kvalita

---

³⁵ Ulrich Beck v týchto súvislostiach zdôrazňuje často opomýjaný fakt, že „ekonomicky samostatná existencia mužov aj žien sa nemôže diať v rámci tradične pripísaných rolí vlastných nukleárnej rodine, tak ako ani v rámci inštitucionálnych štruktúr práce v povolani, sociálneho práva, urbanistického plánovania, školstva atd., ktoré priamo predpokladajú tradičnú podobu nukleárnej rodiny s jej gendrovo podmienenými stavovskými základmi“ (Beck U., 2011: 180).

³⁶ Opäť sa jedná o mikroštúdie uskutočnené v Spojených štátoch, ktorých zistenia nemusia mať medzinárodnú platnosť.

manželstiev, v ktorých ženy zaujímajú k gendrovým rolám menej tradičné postoje klesá, kým menej tradičné postoje u mužov sú naopak spojené so zvyšujúcou sa manželskou kvalitou (P.Amatho, A.Booth, 1995).

Ako vyplýva z vyššie uvedenej štúdie postoje k gendrovým rolám v jednotlivých krajinách čoraz viac strácajú na svojej tradičnosti. Pričom autori definujú ako tradičné postoje tie, ktoré zdôrazňujú dichotómiu medzi mužom ako živiteľom a ženou ako gazdinou a matkou a tiež odlišnú moc, ktorá sa k týmto rolám vzťahuje a netradičné ako tie, ktoré zdôrazňujú zdieľanie rolí a egalitarizmus (P.Amatho, A.Booth, 1995). Autori uvádzajú niekoľko štúdií, ktorých zistenia dokazujú, že postoje mužov aj žien týkajúce sa rozdelenia rolí oboch pohlaví ako v osobnom tak aj vo verejnom živote sa v priebehu dvoch desaťročí posunuli smerom k väčšej rovnosti, pričom však u mužov je tento posun omnoho pomalší a vo svojich konzervatívnejších postojoch stále zaostávajú za ženami (Thornton 1989).³⁷

Podľa autorov si ženy, potom čo príjmu menej tradičné postoje, môžu uvedomiť, že sú znevýhodňované a začať požadovať od svojich manželov väčšiu rozhodovaciu právomoc v rodine a ich účasť na domácich prácach, čo však muži, pretože zo súčasného stavu profitujú, budú odmietať, čím sa zvýši pravdepodobnosť konfliktu medzi partnermi a zníži stabilita ich manželstva (P.Amatho, A.Booth, 1995) a následne zvýši pravdepodobnosť rozvodu.

Autori štúdie sa domnievajú, že zmeny postojov u mužov majú presne opačné dôsledky než u žien.³⁸ „Muži s tradičnými postojmi môžu byť nešťastný, ak sú ich ženy asertívne a môžu sa cítiť ohrození, ak sú úspešné v práci alebo v kariére“ (P.Amatho, A.Booth, 1995: 58). Avšak muži, ktorí tieto zemny príjmu a prispôsobia tomu aj svoje jednanie, sa nie lenže nebudú cítiť svojimi manželkami tak ohrození, ale budú za svoje jednanie formou chvály a uznania odmenení, čím sa môže zvýšiť ich spokojnosť vo vzťahu a aj celková stabilita medzi partnermi (P.Amatho, A.Booth, 1995). „Egalitárne manželstvá, v ktorých muži podporujú

---

³⁷Podľa ďalších uvádzaných štúdií mohli zmeny postojov k gendrovým rolám ako u žien tak aj u mužov nastať až v súvislosti s manželstvom alebo až po pôsobení feministických ideálov či po vstupe na trh práce alebo po narodení dieťaťa ženského pohlavia či po získaní dodatočného vzdelania (P.Amatho, A.Booth, 1995).

³⁸ Práve z tohto dôvodu je relevantnejšie skúmať rozvodovosť z hľadiska premeny postojov žien a mužov ako dvoch oddelených skupín, než ako jedného celku.

zamestnanosť svojich žien a zdieľajú domáce práce a starostlivosť o deti, boli najšťastnejšie“ (citované podľa P.Amatho, A.Booth, 1995: 59).

Medzi štúdiami, zaoberajúcimi sa vzťahom medzi postojmi k gendrovým rolám a manželskou stabilitou, autori uvádzajú aj také, u ktorých nebol medzi nimi zistený žiadny vzťah, alebo také čo svojimi zisteniami zase naznačujú, že „ženy s netradičnými postojmi sú v manželstve menej šťastné než ženy s tradičnými postojmi“ (P.Amatho, A.Booth, 1995: 59). Okrem toho zdôrazňujú aj možnosť existencie obráteného vzťahu a to, že manželská kvalita ovplyvňuje postoje k gendrovým rolám³⁹ (P.Amatho, A.Booth, 1995).

8.Prognóza dlhodobého konfliktu

Ako vo sférach rodiny tak aj vzdelania, politiky a práce boli v mnohých krajinách dosiahnuté mnohé pokroky smerom k väčšej rovnosti pohlaví, ktoré ženám otvorili nové slobodné priestory, ktoré, zdá sa, sú však spoločensky nezabezpečené (Beck U., 2011). Ekonomicky samostatná existencia mužov aj žien nemôže totiž plne fungovať pri konštantnom zachovávaní inštitucionálnych štruktúr, ktorú predpokladajú tradičnú podobu nukleárnej rodiny, tak ako ani pri stavovskej uzavretosti mužského sveta v politike, ekonomike atd. (Beck U., 2011).

„Rozpory medzi ženským očakávaním rovnosti a nerovnou skutočnosťou a trvaním mužov na starých pripísaných rolách sa vyhrocujú a protikladnosťou rozmanitých foriem svojho výrazu v privátnej aj politickej sfére určujú budúci vývoj. Stojíme teda – so všetkými protikladmi šancami a rozpormi – ešte len na začiatku oslobodenia od „stavovsky“ pripísaných gendrových rolí“ (Beck U., 2011).

Ženy, teraz viac než kedykoľvek predtým, omnoho zreteľnejšie vnímajú obtiažnosť zlúčiteľnosti ich profesnej aktivity a ekonomického zaistenia s materstvom a partnerstvom (Beck U., 2011). „Táto rozpoltenosť medzi „vlastným životom“ a „existenciou pre druhých“, ktorá je novo vnímaná, ukazuje ambivalentnosť procesu ženskej individualizácie“ (Beck U., 2011: 172).

---

³⁹ „Inými slovami ženy, ktoré začnú byť nespokojné so svojim manželstvom pravdepodobne príjmu menej konvenčné postoje“ (P.Amatho, A.Booth, 1995: 59).

Čo sa týka mužov, ich situácia je odlišná. Zatiaľ čo ženy z väčšej gendrovej rovnosti, ktorú v praxi vnímajú ako viac vzdelania, lepšiu perspektívu v povolani a menej práce v domácnosti, profitujú, muži naopak vďaka nej často strácajú (Beck U., 2011). Pre nich väčšia gendrová rovnosť totiž v praxi predstavuje logický dôsledok týchto zmien a to väčšia konkurencia, zrieknutie sa kariéry a viac práce v domácnosti (Beck U., 2011).

9. Záver teoretickej časti

Ako vyplýva z teoretickej časti kultúra hrá dôležitú rolu v tom, že si ako ženy aj muži osvojujú prevládajúce názory, hodnoty a presvedčenia týkajúce sa vnímania gendrovej rovnosti a následného rozdelenia rolí oboch pohlaví vo vnútri spoločnosti. Vnímanie daného rozdelenia rolí v rôznych sférach teda podmieňujú spoločenské normy, presvedčenia a hodnoty, ktoré v spoločnosti panujú, a ktoré sa odvíjajú od úrovne modernizácie konkrétnej spoločnosti a od jej náboženských tradícií (R.Inglehart, P.Norris, 2003).

V každej spoločnosti, ktorá prešla nejakou formou modernizácie spojenou s ekonomickým rozvojom, nastávajú zároveň aj zmeny v kultúre týkajúce sa názoru na rovnosť pohlaví (R.Inglehart, P.Norris, 2003), ktoré premieňajú osobný život a podmieňujú rozklad tradičnej nukleárnej rodiny z dvoma rodičmi, ktorý sa okrem iného odzrkadľuje v raste národných mier rozvodovosti.⁴⁰

Pričom v krajinách, kde stále prevládajú skôr tradičné než egalitárne hodnoty, nie sú ženy obmedzované v rámci svojich možností iba spoločensky, ale tiež sami sebou, sami sebe zvolenými limitmi. Preto je pravdepodobné, že v spoločnostiach, v ktorých budú ženy vyznávať tradičné postoje zdôrazňujúce dichotómiu medzi mužom ako živiteľom a ženou ako gazdinou a matkou a tiež odlišnú moc, ktorá sa k týmto rolám vzťahuje bude nižšia miera rozvodovosti než v tých, v ktorých budú ženy vyznávať netradičné postoje zdôrazňujúce zdieľanie rolí a egalitarizmus.

Rozvodovosť avšak predstavuje komplexný fenomén, na ktorý sa musí nahliadať z hľadiska širších súvislostí a zmien. Dôkazom čoho je existencia pomerne veľkého počtu determinantov rozvodovosti. Práve z tohto dôvodu pridávam do svojho výskumu ešte

---

⁴⁰ Najbežnejším ukazovateľom úrovne ekonomického rozvoja je HDP, ktorý práve z tohto dôvodu budem vo svojej práci používať ako kontrolnú premennú

nasledovné kľúčové premenné: mieru ekonomickej aktivity žien, ktorej rastúca tendencia, ktorú so sebou priniesol ekonomický rozvoj, má podľa Beckera hlavný podiel na zvyšovaní rozvodovosti v jednotlivých krajinách, ďalej hrubú mieru pôrodnosti, ktorej znižovanie podľa Beckera tak isto súvisí z rastúcou mierou rozvodovosti⁴¹, a pomer pohlaví, ktorý – v prípade, že počet žien prevyšuje počet mužov⁴² – tak isto pôsobí na zvyšovanie miery rozvodovosti jednotlivých krajín. Ako kontrolnú premennú budem používať okrem HDP aj hrubú mieru sobášnosti za príslušný rok, pretože k tomu, aby mohlo dôjsť k rozvodu, musí nejaké manželstvo vôbec existovať⁴³.

---

⁴¹ Pri tejto premennej je dôležité pripomenúť možnosť kauzálnych vzťahov (a to že jej znižovanie mohli spôsobiť už vysoké miery rozvodovosti), ktoré sa však pomocou regresnej analýzy nedajú identifikovať.

⁴² Táto premenná je zdôvodňovaná predpokladom, že ženy majú väčší záujem o manželskú stabilitu než muži a že to, čo určuje mieru rozvodovosti je relatívna dostupnosť alternatív pre mužov (Guttentag a Secord, 1983).

⁴³ V spoločnostiach, v ktorých žije málo ľudí v manželstve je aj počet rozvodov prirodzene menší a v spoločnostiach, pre ktoré je naopak typická vysoká miera sobášnosti, bude logicky aj vyššia miera rozvodovosti (Možný, 2008).

Empirická časť

10. Hypotézy

V empirickej časti, pomocou už spomínanej regresnej analýzy, buď potvrdím alebo nepotvrdím existenciu štatisticky významného vzťahu (na mojej vzorke 44 krajín) medzi hrubou mierou rozvodovosti v jednotlivých krajinách a postojmi žien k gendrovej rovnosti v štyroch základných sférach: rodina, práca, politika a vzdelanie a na základe svojich zistení buď potvrdím alebo nepotvrdím nasledovnú hypotézu:

1. Spoločnosti, v ktorých budú ženy zdôrazňovať skôr hodnoty týkajúce sa vyššej rovnosti medzi pohlaviami ako vo sfére rodiny a práce tak aj politiky a vzdelania budú vykazovať vyššiu mieru rozvodovosti než spoločnosti, v ktorých budú ženy skôr zdôrazňovať dôležitosť tradičných rolí mužov a žien v týchto oblastiach.

Ako som už naznačila rozvodovosť predstavuje komplexný fenomén, na ktorý sa musí nahliadať z hľadiska širších súvislostí a zmien. A z tohto dôvodu teda pridávam do svojej regresnej analýzy ešte ďalšie premenné: mieru ekonomickej aktivity žien v jednotlivých krajinách, hrubú mieru pôrodnosti a pomer pohlaví a v súvislosti s nimi formulujem ešte nasledovné hypotézy:

2. Čím vyššia bude miera ekonomickej aktivity žien v jednotlivých krajinách, tým vyššia bude miera rozvodovosti v týchto krajinách.
3. Čím nižšia bude miera pôrodnosti v jednotlivých krajinách, tým vyššia bude miera rozvodovosti v týchto krajinách.
4. Čím vyšší bude v jednotlivých krajinách pomer žien k mužom, tým vyššia bude miera rozvodovosti v týchto krajinách.

11. Charakteristika a popis dát a dátových zdrojov:

11.1. Sobášnosť a rozvodovosť

Dáta k miere rozvodovosti a sobášnosti pre jednotlivé krajiny budem čerpať z divízie štatistiky OSN, ktorá zozbierava dáta z národných štatistických úradov z viac ako 200 krajín, týkajúce sa okrem iného aj počtu manželstiev a rozvodov (United Nation, 2000).

Štatistiky rozvodovosti nezahŕňajú právne odľuky, ktoré nepovoľujú opätovný sobáš a vzťahujú sa k počtu udelených rozvodov a nie k počtu rozvedených osôb.

Pričom použitými indikátormi rozvodovosti a sobášnosti sú tu *hrubá miera rozvodovosti* (crude divorce rate) a *hrubá miera sobášnosti*, čo je počet rozvodov a sobášov pripadajúcich na 1000 obyvateľov určitej krajiny⁴⁴ za jednoročný časový interval (United Nations, 2000), ktoré sa počítajú nasledovným spôsobom: $S\check{n}_t = S\check{n}_t / S_t$, $ro_t = Ro_t / S_t$, kde $S\check{n}$ znamená počet sobášov, Ro počet rozvodov a S_t stredný stav obyvateľstva určitej krajiny v danom období (F. Koschin, 2005).⁴⁵

V mojom výskume budem používať dáta za rok 2000, aby sa časovo čo najviac približovali dátam z World Value Study. Ako kontrolné premenné budem používať už spomínanú hrubú mieru sobášnosti a HDP za príslušné obdobie (rok 2000).

11.2. Ďalšie známe indikátory miery rozvodovosti:

11.2.1. Index rozvodovosti

Ďalšou známou mierou rozvodovosti je *index rozvodovosti*, ktorý je definovaný vzťahom: $Ixro_t = Ro_t / S\check{n}_t$. Avšak vzhľadom k tomu, že pri jeho počítaní dáva do pomeru niečo, čo spolu viac menej nesúvisí, počet rozvodov a počet sobášov v tom istom roku, je konštruovaný nevhodne a následne chybné interpretovaný tak, že z celkového počtu sobášov ich toľko a toľko percent končí rozvodom (F. Koschin, 2005). „Rozvody v roku t, ale ďaleko viac súvisia so sobášmi v roku t-1, t-2, t-3 atď., nie so sobášmi v roku t. Práve pre pochybný spôsob

---

⁴⁴ Hodnoty týchto hrubých mier sa pohybujú na úrovni jednotiek promile, teda rádovo na rovnakej úrovni ako obecné miery úmrtnosti a pôrodnosti.

⁴⁵ Niektorí by mohli namietajú, že *všeobecná miera rozvodovosti* – čo je počet rozvodov pripadajúcich na 1000 ženatých mužov, resp. vydatých žien v danom časovom okamihu – by bol pre medzinárodný výskum zmyslupnnejší index rozvodovosti. Skutočne. Avšak k tomu, aby bolo možné takýto index rozvodovosti konštruovať je nutná informácia o celkovom počte manželských párov pre jednotlivé krajiny v čase t, ktorá je relatívne premenlivá a pravidelne ju poskytujú zväčša len niektoré vyspelé industrializované národy. Kvôli tomuto problému väčšina makroštúdií zameraných na výskum medzinárodných rozdielov v rozvodovosti používa ako závislú premennú hrubú mieru rozvodovosti (Clark 1990, Cole a Powers 1973, Trent a South 1989). Jej výhodou je jej dostupnosť pre relatívne veľký počet krajín.

konštrukcie môže potom tento index rozvodovosti dávať zavádzajúcu informáciu“ (F. Koschin, 2005: 82).

11.2.2. Špecifická miera rozvodovosti

Ďalšou používanou mierou rozvodovosti a tiež aj sobášnosti je *špecifická miera rozvodovosti*. Výhodou tejto miery je, že na rozdiel od hrubej miery rozvodovosti a indexu rozvodovosti zohľadňuje vekovú štruktúru populácie (stredný stav žien či mužov v príslušnej vekovej skupine). Avšak rozvádzať sa môžu len ženatí a vydaté. To znamená, že v menovateli by mali byť len ženatí či vydaté (F. Koschin, 2005). Takéto údaje väčšinou však nebývajú k dispozícii, takže ukazovateľ sa často počíta tak, že sa do menovateľa dá stredný stav všetkých osôb príslušného veku. Takýto ukazovateľ sa potom nazýva redukovaný. Máme teda špecifickú mieru rozvodovosti: $ro_x = Ro_x / S_x$ (ženatí, resp. vydaté) a redukovanú špecifickú mieru rozvodovosti: $ro_x^{(red.)} = Ro_x / S_x$ (F. Koschin, 2005).

Avšak pre rozvody nie sú takéto charakteristiky príliš relevantné. Triedia sa skôr podľa dĺžky trvania manželstva (F. Koschin, 2005). „To však nie sú miery tohto typu ako obecné či špecifické miery, v menovateli nie je doba expozície (resp. jej odhad). Majú skôr charakter pravdepodobnosti, hovoria aký je podiel manželstiev, ktoré sa rozpadajú rozvodom po d rokoch po sobáši. Nie je to ale korektné odhadovaná pravdepodobnosť, pretože sa obvykle počíta ako podiel počtu rozvodov v roku t po d rokoch trvania manželstva a počtu sobášov uzavretých v roku $t-d$: $kro_{t,d} = Ro_{t,d} / S_{t-d}$ “ (F. Koschin, 2005: 84).⁴⁶

11.2.3. Úhrnná miera rozvodovosti

Inou používanou mierou rozvodovosti je *úhrnná rozvodovosť*, čo je „podiel sobášov, ktoré by skončili rozvodom pri danej nemennej rozvodovosti, úmrtnosti a štruktúre vydatých a ženatých podľa doby trvania manželstva“ (F. Koschin, 2005: 87). Pri výpočte tejto miery rozvodovosti sa neberú do úvahy manželstvá, ktoré zanikli úmrtím. Pričom pri nižšej úmrtnosti by však tieto manželstvá mohli taktiež zaniknúť rozvodom (F. Koschin, 2005). „Pri

---

⁴⁶ „Je to presne rovnaký problém ako u kojeneckej úmrtnosti, rozvody po, povedzme, dvoch rokoch v roku 2003 sa týkajú čiastočne manželstiev uzavretých v roku 2001 a čiastočne v roku 2000 (analógia s úmrtnosťou vynikne ak zvolíme inú terminológiu: ide o manželstvá „zomrelé“, ktoré „sa narodili“ z časti v roku 2001 a z časti v roku 2000)“ (F. Koschin, 2005: 84). Preto by sa podľa autora mala táto miera nazývať skôr kvocient rozvodovosti podľa dĺžky trvania.

výpočte sa tiež ignoruje veková štruktúra manželov, ktorá ovplyvňuje počet manželstiev, ktoré zanikli úmrtím. Aj o tej sa teda musí predpokladať, že je nemenná“ (F. Koschin, 2005: 87).

11.3.Dáta merajúce postoje žien k gendrovej rovnosti

Dáta na meranie postojov žien k gendrovej rovnosti vo sfére rodiny, práce, politiky a vzdelania budem čerpať z vyššie spomínanej World Value Surveys, čo je celosvetový projekt výskumu hodnotových orientácií a postojov jednotlivých krajín. Pričom jednotlivé prieskumy merajú hodnoty týkajúce sa rodiny, rodičovstva, výchovy detí, vzdelania, náboženstva, sociálnych interakcií, gendrových aspektov v rôznych sociálnych oblastiach, motivácií k práci, demokracie, politickej participácií, tolerancie k rôznym skupinám, vzťahu k životnému prostrediu, subjektívneho pocitu šťastia a mnohých ďalších oblastí.⁴⁷ Tento výskum bol uskutočnený na reprezentatívnych vzorkách vo viac než 70 národných štátoch – zastúpených bolo všetkých 6 kontinentov, štúdia takto celkovo zahrnula 4,7 miliárd ľudí, čo je viac ako 80 % svetovej populácie. Jej základom boli Prieskumy Európskych hodnôt (The European Values Surveys), prvý krát uskutočnené na vzorke 22 zemí v roku 1981. Od tohto roku do roku 2007 prebehlo celkom 5 vln prieskumu.

Vo svojom výskume konkrétne používam dáta z tretej a štvrtej vlny prieskumu⁴⁸, ktoré zahŕňajú 81 krajín. Pričom tieto dáta sú, v závislosti dostupností dát k miere rozvodovosti pre jednotlivé krajiny za príslušné obdobie⁴⁹, zredukované na 44 krajín. Dáta pre jednotlivé krajiny boli zozbierané formou štruktúrovaného osobného rozhovoru. Respondenti mali za úlohu vyplniť dotazník, ktorý obsahoval otázky s možnosťou výberu odpovede. Prednosťou tohto spôsobu zberu dát je, že anketár svojou osobou minimálne zasahuje a vplýva na priebehu výskumu, pretože dáta sa vyhodnocujú číselne.

11.3.1. Indikátory postojov žien k gendrovej rovnosti

---

⁴⁷ <http://www.worldvaluessurvey.org/> (stiahnuté 15.1. 2011)

⁴⁸ Prieskum, ktorý prebiehal od roku 1995 až do roku 2000.

⁴⁹ Za rok 2000

Pre potreby svojho výskumu budem používať štyri indikátory postojov žien k gendrovej rovnosti a to vo sfére rodiny, práce, politiky a vzdelania.

Konkrétne sa jedná o otázky, v ktorých boli respondenti požadovaní, aby vyjadrili svoj súhlas alebo nesúhlas s nasledovnými tvrdeniami:

C001 – „Pokiaľ ide o zamestnanie núdze, muži by mali mať väčšie právo na jeho získanie než ženy“

- Rozhodne súhlasím 1
- Súhlasím 2
- Ani súhlas ani nesúhlas 3
- Nesúhlasím 4
- Rozhodne nesúhlasím 5
- Nevie .....-1
- Neodpovedal(a).....-2

D019 – „Myslíte si, že pre to, aby bol život ženy naplnený je nutné, aby mala deti“,

- Potrebuje deti 1
- Nie je nutné.....2
- Nevie .....-1
- Neodpovedal(a).....-2

D059 – „Muži sú celkovo lepšími politickými vodcami než ženy“,

- Rozhodne súhlasím 1
- Súhlasím 2
- Ani súhlas ani nesúhlas 3
- Nesúhlasím 4

- Rozhodne nesúhlasím 5
- Nevie .....-1
- Neodpovedal(a).....-2

D060 – „Pre chlapca je univerzitné vzdelanie dôležitejšie než pre dievča“

- Rozhodne súhlasím 1
- Súhlasím 2
- Ani súhlas ani nesúhlas 3
- Nesúhlasím 4
- Rozhodne nesúhlasím 5
- Nevie .....-1
- Neodpovedal(a).....-2

Tieto štyri či podobné otázky sa obecné používajú v obsiahlejších psychologických škálach skúmajúcich rovnosť pohlaví, mapujúcich názory na politiku, zamestnanie, vzdelanie a rodinu z tohto hľadiska (napr. Williams a Best, 1990, Downing a Roush, 1985, Gerstmann a Kramer, 1997, Fischer, Tokar, Mergl, Good, Hill, a Blum, 2000, Bargad a Hyde, 1991).

Prieskum World Values Surveys zahŕňa tak ako mužov aj ženy, avšak vo svojom výskume budem brať v podstatu len odpovede žien. Na základe počtu žien, ktoré vyjadrili súhlas alebo nesúhlas s tvrdením, bol pre každú krajinu stanovený index vyjadrujúci percento žien, ktoré s tvrdením súhlasili a index vyjadrujúci percento žien, ktoré s tvrdením nesúhlasili z celkového počtu dotazovaných žien. Pričom v mojom prípade budem pre každú krajinu používať index vyjadrujúci, v prípade otázok C001, D059, D060, percento žien, ktoré s tvrdením nesúhlasili⁵⁰ z celkového počtu dotazovaných žien a v prípade otázky D019 index

---

⁵⁰Sčítam indexy percentuálneho počtu žien, ktoré s tvrdeniami rozhodne nesúhlasili a nesúhlasili.

vyjadrujúci percento žien, ktoré odpovedali záporne.⁵¹ U troch z týchto otázok je pre odpoveď použitá Lickerova štvorstupňová škála (súhlasím – nesúhlasím), kým u jednej je použitá dichotómia (áno – nie, tedy 1/0)⁵² všetky boli prekódované tak, že vyššie hodnoty znamenajú väčšiu podporu pre rovnosť pohlaví.

11.4. Ekonomická aktivita žien, pomer pohlaví a hrubá miera pôrodnosti

Okrem týchto primárnych premenných zahrniem do výskumu ešte ďalšie nezávislé premenné, ktoré, ako vyplýva z teoretickej časti, môžu výrazne vplývať na mieru rozvodovosti. A to: ekonomickú aktivitu žien, vyjadrenú percentuálnym počtom žien z celkového počtu ekonomicky aktívneho obyvateľstva⁵³ v jednotlivých krajinách (United Nations 2000), pomer pohlaví, ktorý je vyjadrený počtom žien pripadajúcich na 100 mužov (United Nations 2000) a hrubú mieru pôrodnosti, ktorá je vyjadrená celkovým počtom pôrodov⁵⁴ určitej krajiny za príslušný rok pripadajúcich na 1000 obyvateľov (United Nation 2000).

11.5.Hrubý domáci produkt

---

⁵¹ Preto čím vyššia hodnota, tým väčší dôraz prikladaný rovnosti medzi pohlaviami v daných oblastiach (rodina, práca, politika a vzdelanie).

⁵² V roku 2003 uskutočnil samotný Roland Inglehart a Pippa Noris štúdiu, ktorá merala postoje týkajúce sa rovnosti pohlaví v celosvetovom merítku. V rámci tejto štúdií vyvinuli škálu rovnosti pohlaví, ktorá kombinuje batériu 5 indikátorov z prieskumu svetových/Európskych hodnôt, ktoré prebehli v rokoch 1995-2001. - MENPOL Q118: „Muži sú celkovo lepšími politickými vodcami než ženy.“ (Čím väčší súhlas na danej škále, tým menšie hodnotenie na danej škále) (1990-2001 WVS/EVS), MENJOBS Q78: „Pokiaľ ide o zamestnanie núdze, muži by mali mať väčšie právo na jeho získanie než ženy.“(Čím väčší súhlas, tým menšie hodnotenie na danej škále), BOYEDUC Q119: „Pre chlapca je univerzitné vzdelanie dôležitejšie než pre dievča.“(Čím väčší súhlas, tým menšie hodnotenie na danej škále) (1990-2001 WVS/EVS), NEEDKID Q110: Myslíte si, že pre to, aby bol život ženy naplnený je nutné, aby mala det?“(Čím väčší súhlas, tým menšie hodnotenie na danej škále) (1981-2001 WVS/EVS), SGLMUM Q112: „Schvaľujete či neschvaľujete rozhodnutie ženy, ktorá chce byť rodičom dieťaťa, avšak nechce mať stály vzťah s mužom?“ (1981-2001 WVS/EVS). Ich faktorová analýza hlavných komponentov odhalila, že všetkých 5 indikátorov je obsiahnutých v rovnakom faktore, s koeficientom Cronbachovej alfy od 0.54. Ich škála rovnosti pohlaví bola nakoniec zložená z týchto indikátorov a pre zjednodušenie interpretácie štandardizovaná na veľkosť 100 bodov.(P. Noris, R. Inglehart, 2003).

⁵³ Pričom ekonomicky aktívne obyvateľstvo (pracovná sila) zahŕňa všetky osoby vo veku od 15 rokov, ktoré patria medzi pracujúcich alebo nezamestnaných, vrátane tých, ktorí hľadajú prácu prvý krát.

⁵⁴ Pričom do tohto počtu sa zahŕňajú len tie pôrody, pri ktorých novorodenci prežili.

Ako kontrolnú premennú použijem hodnotu HDP pri prepočítaní cien podľa parity kúpnej sily za rok 2000, vyjadrenú v amerických dolároch a prepočítanú na jedného obyvateľa, ktorú budem čerpať z databáze medzinárodného menového fondu. (IMF –International Monetary Fund 2006) Pričom HDP je tok tovarov a služieb vo všetkých odvetviach danej ekonomiky za určité obdobie, ktorým býva obvykle jeden rok (Holman, 2002). HDP je ukazovateľ podľa, ktorého môžeme posúdiť výkonnosť ekonomiky danej krajiny, a ktorý tiež vypovedá o priemernej životnej úrovni v daných krajinách (Holman, 2002).

12. Výsledný súbor krajín

Do svojho výskumu som zahrnula všetky krajiny, ku ktorým boli relevantné dáta. Výsledná vzorka tak obsahuje, vzhľadom k relevantným dátam, 44 krajín, medzi ktorými sa z veľkej časti nachádzajú predovšetkým európske krajiny (takmer polovica všetkých). Druhé najväčšie zastúpenie v počte krajín má Ázia, z ktorej sa tu napríklad nachádza Japonsko, Kórea, Čína, Vietnam či Irán alebo Saudská Arábia. Južná Amerika je zastúpená Brazíliou, Venezuelou a Uruguajom, kým Afrika len Egyptom. Vo vzorke sa taktiež nachádzajú aj krajiny ako napríklad Austrália, Kanada či Nový Zéland. Vo vzorke sa teda z väčšej časti nachádzajú skôr ekonomicky vyspelejšie krajiny než chudobné rozvojové štáty.

13. Výskumná stratégia:

Kvantitatívny výskum

V mojej práci uskutočním medzinárodné porovnanie 44 krajín. Bude sa teda jednať o makrovýskum a teda aj o prácu s väčším počtom dát a preto budem využívať kvantitatívnu štatistickú metódu.

13.1. Metódy vyhodnocovania a interpretácia získaných dát

Pričom konkrétne budem používať metódu regresnej analýzy, ktorá dokáže určiť, či medzi danými premennými existuje štatisticky významný vzťah a tiež dokáže určiť jeho silu.

Regresná analýza testuje vzťah nasledujúceho typu: $y = b_0 + b_1x_1 + b_2x_2 + \dots + b_nx_n + \xi$

Pričom členmi rovnice sú :

- y - závislá (vysvetľovaná) premenná

- $x_1, x_2, \dots, x_n$ - nezávislé (vysvetľujúce) premenné
- $b_1, b_2, \dots, b_n$ - regresné koeficienty
- b_0 - priesečník osy Y, alebo konštantný člen
- ξ - chyba (náhodná zložka)

Regresná analýza, na rozdiel od korelačnej analýzy, umožňuje testovanie nelineárnych vzťahov a pridanie viacerých nezávislých premenných, umožňuje odfiltrovať vplyv ďalších faktorov a obmedziť tak možné skreslenie výsledkov, ktoré je väčšie v prípade korelačnej analýzy, ktorá pridanie tretieho člena neumožňuje. Možno tak zistiť, či je hlavná nezávislá premenná stále významná alebo je jej zdanlivá významnosť spôsobená jej koreláciou s inou veličinou (Hendl, 2006).

13.2. Problém multikolinearity

Z možnosti pridania viacerých premenných do regresnej analýzy zároveň pramenia aj určité nevýhody. Vzniká riziko zahrnutia medzi vysvetľujúce premenné vedľa podstatných činiteľov aj nepodstatné. Ďalším problémom môže byť situácia kedy máme v regresnom modeli dve a viac nezávislých premenných, ktoré sa navzájom koreľujú, sú na sebe závislé. Závislosť medzi vysvetľujúcimi premennými sa nazýva multikolinearita (Hindls, 2000). Existencia multikolinearity môže závažným spôsobom ovplyvniť kvalitu a vypovedajúcu schopnosť regresného modelu. Vysvetľujúce premenné možno pokladať za nekorelované vtedy, ak korelačný koeficient medzi dvoma vysvetľujúcimi premennými nie je väčší než 0,90 alebo niekoľko korelačných koeficientov nesmie byť väčších než 0,70 (Hendl, 2006). Multikolinearita spôsobuje zväčšenie štandardnej odchylky odhadovaného koeficientu, a tým aj zdanlivú štatistickú nevýznamnosť vysvetľujúcich premenných keď vzťah medzi vysvetľovanou a vysvetľujúcimi premennými fakticky významný je. Sila multikolinearity sa zisťuje pomocou tzv. VIF (Variance Inflation Factor). Tento faktor ukazuje, ako multikolinearita, prítomná v danom modeli, zvýši variabilitu regresných koeficientov v porovnaní s prípadom, kedy sú vysvetľujúce premenné lineárne nezávislé. Pri zisťovaní multikolinearity budem postupovať nasledovným spôsobom: najskôr vypočítam z regresnej analýzy medzi regresorom X_p a ostávajúcimi vysvetľujúcimi premennými hodnotu spoľahlivosti R_p^2 a vypočítanú hodnotu následne dosadím do vzorca na výpočet VIF. A to: VIF

= $1 / (1 - R_p^2)$. Multikolinearita sa považuje za škodlivú, pokiaľ je hodnota VIF > 5, v opačnom prípade sa dá problém multikolinearity vylúčiť.

14. Výsledky výskumu

V tejto časti uskutočním regresnú analýzu a interpretujem výsledky. Pričom, vzhľadom k tomu, že rozvodovosť dávam do kontextu s relatívne podobnými premennými (postoje žien k gendrovej rovnosti v 4 rôznych sférach), používam pre každú premennú oddelenú regresnú analýzu. Z použitia všetkých premenných v jedinej regresnej analýze totiž pramení, vďaka relatívnej podobnosti nezávislých premenných, vysoká pravdepodobnosť výskytu nežiadúcej multikolinearity.

Hladina spoľahlivosti je nastavená na 95%, pri interpretácii výsledkov tak budem vychádzať z hladiny štatistickej významnosti 0,05. To znamená, že ak je hodnota P menšia alebo rovná zvolenej hladine významnosti, potom je vzťah medzi skúmanými veličinami štatisticky významný (Disman, 2002).

Model regresnej analýzy v tomto výskume: $y = b_0 + b_1x_1 + b_2x_2 + b_3x_3 + \xi$

Kde členy rovnice sú:

- y: hrubá miera rozvodovosti
- x_1 : HDP
- x_2 : hrubá miera sobášnosti
- x_3 : hodnota nameraná v dotazníkovom šetrení, ekonomická aktivita žien, hrubá miera pôrodnosti, pomer pohlaví
- b_0 : priesečník osy y alebo konštantný člen
- ξ : chyba (náhodná zložka)

14.1. Regresná analýza hrubej miery rozvodovosti a postojov žien k rovnosti medzi pohlaviami vo sfére rodiny

$HMR = b_0 + b_1HDP + b_2HMS + b_3Hod.gen.rovnosti(rodina) + \xi$

14.1.1. Výsledky regresnej analýzy hrubej miery rozvodovosti a postojov žien k rovnosti medzi pohlaviami vo sfére rodiny

Tabuľka 1. Hrubá miera rozvodovosti a postoje žien k rovnosti medzi pohlaviami v oblasti rodiny

<i>Regresná štatistika</i>	
Násobné R	0,305821
Hodnota spoľahlivosti R	0,093526
Nastavená hodnota spoľahlivosti R	0,025541
Chyba str. hodnoty	1,075253
Pozorovania	44

Tabuľka 2. Výsledky regresnej analýzy hrubej miery rozvodovosti a postojov žien k rovnosti medzi pohlaviami v oblasti rodiny

	<i>Koeficienty</i>	<i>Chyba štř. hodnoty</i>	<i>t stat</i>	<i>Hodnota P</i>
Hranice	1,212756	0,626345	1,936244	0,059926
Myslíte si, že preto, aby bol život ženy naplnený je nutné, aby mala deti? (odpovede žien %)	-0,00958	0,010791	-0,88765	0,380035
HDP na jedného obyvateľa poľa parity kupnej sily za rok 2000	0,048689	0,026238	1,855669	0,07088
Hrubá miera sobášnosti za rok 2000	0,046844	0,087484	0,535457	0,595299

Hodnota P indexu postoja žien k rovnosti medzi pohlaviami v oblasti rodiny je väčšia než 0,05, čo znamená, že nebola zistená významná štatistická súvislosť medzi hrubou mierou rozvodovosti a postojmi žien k rovnosti medzi pohlaviami v oblasti rodiny na hladine spoľahlivosti 95%. Čo však nemusí znamenať, že vzťah neexistuje len sa tejto vzorke a týchto dátach nepotvrdil.

14.1.2. Vylúčenie multikolinearity: hrubá miera rozvodovosti a postoje žien k rovnosti medzi pohlaviami v oblasti rodiny

$$R_{\text{POS. ŽIEN K ROVNOSTI M.P.V OBLASI ROD.}}^2 = 0,593$$

$$VIF_{\text{POS. ŽIEN K ROVNOSTI M.P.V OBLASI ROD.}} = 2,456$$

$$R_{\text{HRUBA MIERA SOBAŠNOS.}}^2 = 0,056$$

$$VIF_{\text{HRUBA MIERA SOBAŠNOS.}} = 1,059$$

$$R_{\text{HDP}}^2 = 0,589$$

$$VIF_{\text{HDP}} = 2,432$$

Ani jedna z hodnôt VIF nie je vyššia než 5, čo znamená, že multikolinearita nie je tak vysoká, aby ohrozila spoľahlivosť výsledkov.

14.2. Regresná analýza hrubej miery rozvodovosti a postojov žien k rovnosti medzi pohlaviami vo sfére politiky

$$\text{HMR} = b_0 + b_1 \text{HDP} + b_2 \text{HMS} + b_3 \text{Hod.gen.rovnosti(politika)} + \xi$$

14.2.1. Výsledky regresnej analýzy hrubej miery rozvodovosti a postojov žien k rovnosti medzi pohlaviami vo sfére politiky

Tabuľka 3. Hrubá miera rozvodovosti a postoje žien k rovnosti medzi pohlaviami vo sfére politiky

<i>Regresní statistika</i>	
Násobné R	0,278926
Hodnota spoľehlivosti R	0,0778
Nastavená hodnota spoľehlivosti R	0,008635
Chyba stŕ. hodnoty	1,08454
Pozorování	44

Tabuľka 4. Výsledky regresnej analýzy hrubej miery rozvodovosti a postojov žien k rovnosti medzi pohlaviami vo sfére politiky

	<i>Chyba stŕ. hodnoty</i>		<i>Hodnota P</i>	
	<i>Koeficienty</i>	<i>hodnoty</i>	<i>t stat</i>	<i>P</i>
Hranice	1,18355	0,78715	1,503589	0,140542
Muži sú celkovo lepšími politickými vodcami než ženy (odpovede žien %)	-0,00364	0,011976	-0,30388	0,762792
HDP na jedného obyvateľa poľa parity kupnej sily za rok 2000	0,03572	0,023058	1,549118	0,12923
Hrubá miera sobášnosti za rok 2000	0,052692	0,088183	0,597532	0,55352

Hodnota P indexu postoja žien k rovnosti medzi pohlaviami vo sfére politiky je väčšia než 0,05, čo znamená, že nebola zistená významná štatistická súvislosť medzi hrubou mierou rozvodovosti a postojmi žien k rovnosti medzi pohlaviami vo sfére politiky na hladine spoľahlivosti 95%. Čo však opäť nemusí znamenať, že vzťah neexistuje len sa tejto vzorke a týchto dátach nepotvrdil.

14.2.2. Vylúčenie multikolinearity: hrubá miera rozvodovosti a postoje žien k rovnosti medzi pohlaviami vo sfére politiky

$$R_{\text{POS. ŽIEN K ROVNOSTI M.P.VO SFERE POL.}}^2 = 0,46$$

$$VIF_{\text{POS. ŽIEN K ROVNOSTI M.P.VO SFERE POL.}} = 1,853$$

$$R_{\text{HRUBA MIERA SOBAŠNOS.}}^2 = 0,055$$

$$VIF_{\text{HRUBA MIERA SOBAŠNOS.}} = 1,058$$

$$R_{\text{HDP}}^2 = 0,468$$

$$VIF_{\text{HDP}} = 1,846$$

Ani jedna z hodnôt VIF nie je vyššia než 5, čo znamená, že multikolinearita opäť nie je tak vysoká, aby ohrozila spoľahlivosť výsledkov.

14.3. Regresná analýza hrubej miery rozvodovosti a postojov žien k rovnosti medzi pohlaviami vo sfére vzdelania

$$\text{HMR} = b_0 + b_1 \text{HDP} + b_2 \text{HMS} + b_3 \text{Hod.gen.rovnosti(vzdelanie)} + \xi$$

14.3.1. Výsledky regresnej analýzy hrubej miery rozvodovosti a postojov žien k rovnosti medzi pohlaviami vo sfére vzdelania

Tabuľka 5. Hrubá miera rozvodovosti a postoje žien k rovnosti medzi pohlaviami vo sfére vzdelania

<i>Regresní statistika</i>	
Násobné R	0,316418
Hodnota spoľahlivosti R	0,100121
Nastavená hodnota spoľahlivosti R	0,03263
Chyba stŕ. hodnoty	1,071335
Pozorování	44

Tabuľka 6. Výsledky regresnej analýzy hrubej miery rozvodovosti a postojov žien k rovnosti medzi pohlaviami vo sfére vzdelania

	Koefficienty	Chyba		Hodnota P
		stŕ. hodnoty	t stat	
Hranice	2,414459	1,454991	1,659433	0,10485
Pre chlapca je univerzitné vzdelanie dôležitejšie než pre dievča (odpovede žien %)	-0,01908	0,018304	-1,0425	0,303438
HDP na jedného obyvateľa poľa parity kupnej sily za rok 2000	0,04031	0,019284	2,090356	0,042987
Hrubá miera sobášnosti za rok 2000	0,054848	0,08662	0,633203	0,530205

Hodnota P indexu postoja žien k rovnosti medzi pohlaviami vo sfére vzdelania je väčšia než 0,05, čo znamená, že nebola zistená významná štatistická súvislosť medzi hrubou mierou rozvodovosti a postojmi žien k rovnosti medzi pohlaviami vo sfére vzdelania na hladine spoľahlivosti 95%. Čo však opäť nemusí znamenať, že vzťah neexistuje len tejto vzorke a týchto dátach sa nepotvrdil.

14.3.2. Vylúčenie multikolinearity: hrubá miera rozvodovosti a postoje žien k rovnosti medzi pohlaviami vo sfére vzdelania

$$R_{\text{POS. ŽIEN K ROVNOSTI M.P.VO SFERE VZDEL.}}^2 = 0,218$$

$$VIF_{\text{POS. ŽIEN K ROVNOSTI M.P.VO SFERE VZDEL.}} = 1,279$$

$$R_{\text{HRUBA MIERA SOBAŠNOS.}}^2 = 0,044$$

$$VIF_{\text{HRUBA MIERA SOBAŠNOS.}} = 1,046$$

$$R_{\text{HDP}}^2 = 0,244$$

$$VIF_{\text{HDP}} = 1,323$$

Ani jedna z hodnôt VIF nie je vyššia než 5, čo znamená, že multikolinearita opäť nie je tak vysoká, aby ohrozila spoľahlivosť výsledkov

14.4. Regresná analýza hrubej miery rozvodovosti, postojov žien k rovnosti medzi pohlaviami vo sfére práce.

$$\text{HMR} = b_0 + b_1 \text{HDP} + b_2 \text{HMS} + b_3 \text{Hod.gen.rovnosti(práca)} + \xi$$

14.4.1. Výsledky regresnej analýzy hrubej miery rozvodovosti a postojov žien k rovnosti medzi pohlaviami vo sfére práce

Tabuľka 7. Hrubá miera rozvodovosti a postoje žien k rovnosti medzi pohlaviami vo sfére práce

<i>Regresní statistika</i>	
Násobné R	0,441804
Hodnota spoľahlivosti R	0,195191
Nastavená hodnota spoľahlivosti R	0,13483
Chyba stŕ. hodnoty	1,013163
Pozorování	44

Tabuľka 8. Výsledky regresnej analýzy hrubej miery rozvodovosti a postojov žien k rovnosti medzi pohlaviami vo sfére práce.

	Koeficienty	Chyba stŕ. hodnoty		Hodnota
		hodnoty	t stat	P
Hranice	0,237	0,643873	0,368084	0,714751
Pokiaľ ide o zamestnanie núdze, muži by mali mať väčšie právo na jeho získanie než ženy (odpovede žien %)	0,019008	0,007799	2,437273	0,01934
HDP na jedného obyvateľa poľa parity kupnej sily za rok 2000	0,010183	0,018346	0,555056	0,581947
Hrubá miera sobášnosti za rok 2000	0,07432	0,082276	0,903301	0,371774

Hodnota P indexu postoja žien k rovnosti medzi pohlaviami vo sfére práce je menšia než 0,05, čo znamená, že na hladine spoľahlivosti 95% bola zistená významná štatistická súvislosť medzi hrubou mierou rozvodovosti a postojom žien k rovnosti medzi pohlaviami vo sfére práce. Kladný koeficient indikuje pozitívnu závislosť medzi premennými, čo znamená čím väčšiu dôležitosť budú ženy v jednotlivých krajinách prikladať väčšej rovnosti pohlaví vo sfére práce, tým vyššia miera rozvodovosti tu bude. Výsledky tejto regresnej analýzy zároveň potvrdili platnosť hypotézy č.1. vo sfére práce. „Spoločnosti, v ktorých budú ženy zdôrazňovať skôr hodnoty týkajúce sa vyššej rovnosti medzi pohlaviami vo sfére práce budú vykazovať vyššiu mieru rozvodovosti než spoločnosti, v ktorých budú ženy skôr zdôrazňovať dôležitosť tradičných rolí mužov a žien v tejto oblasti“.

14.4.2. Vylúčenie multikolinearity: hrubá miera rozvodovosti a postoje žien k rovnosti medzi pohlaviami vo sfére vzdelania

$$R_{\text{POS. ŽIEN K ROVNOSTI M.P.VO SFERE PRÁČE.}}^2 = 0,245$$

$$VIF_{\text{POS. ŽIEN K ROVNOSTI M.P.VO SFERE PRÁČE.}} = 1,324$$

$$R_{\text{HRUBA MIERA SOBAŠNOS.}}^2 = 0,052$$

$$VIF_{\text{HRUBA MIERA SOBAŠNOS.}} = 1,055$$

$$R_{\text{HDP}}^2 = 0,253$$

$$VIF_{\text{HDP}} = 1,339$$

Ani jedna z hodnôt VIF nie je vyššia než 5, čo znamená, že multikolinearita opäť nie je tak vysoká, aby ohrozila spoľahlivosť výsledkov

14.5. Regresná analýza hrubej miery rozvodovosti a miery ekonomickej aktivity žien

$$\text{HMR} = b_0 + b_1 \text{HDP} + b_2 \text{HMS} + b_3 \text{Eko.aktivita žien} + \xi$$

14.5.1. Výsledky regresnej analýzy hrubej miery rozvodovosti a miery ekonomickej aktivity žien

Tabuľka 9. Hrubá miera rozvodovosti a miera ekonomickej aktivity žien

<i>Regresní statistika</i>	
Násobné R	0,325532
Hodnota spoľahlivosti R	0,105971
Nastavená hodnota spoľahlivosti R	0,038919
Chyba stř. hodnoty	1,067846
Pozorování	44

Tabuľka 10. Výsledky regresnej analýzy hrubej miery rozvodovosti a miery ekonomickej aktivity žien

	Koeficienty	Chyba stŕ.		Hodnota P
		hodnoty	t stat	
Hranice	0,130217	0,968072	0,134511	0,893673
Ekonomická aktivita žien (percentuálny počet z celkového počtu ekonomicky aktívneho obyvateľstva)	0,01697	0,014574	1,164341	0,251183
HDP na jedného obyvateľa poľa parity kupnej sily za rok 2000	0,030067	0,017112	1,757056	0,086561
Hrubá miera sobášnosti za rok 2000	0,067175	0,086912	0,772904	0,444122

Hodnota P miery ekonomickej aktivity žien je väčšia než 0,05, čo znamená, že nebola zistená významná štatistická súvislosť medzi hrubou mierou rozvodovosti a mierou ekonomickej aktivity žien na hladine spoľahlivosti 95%. Čo však opäť nemusí znamenať, že vzťah neexistuje len tejto vzorke a týchto dátach sa nepotvrdil.

14.5.2. Vylúčenie multikolinearity: hrubá miera rozvodovosti a miera ekonomickej aktivity žien

$$R_{\text{MIERY EKON. AKTIVITY ŽIEN.}}^2 = 0,019$$

$$VIF_{\text{MIERY EKON. AKTIVITY ŽIEN.}} = 1,06$$

$$R_{\text{HRUBA MIERA SOBAŠNOS.}}^2 = 0,056$$

$$VIF_{\text{HRUBA MIERA SOBAŠNOS.}} = 1,049$$

$$R_{\text{HDP}}^2 = 0,046$$

$$VIF_{\text{HDP}} = 1,049$$

Ani jedna z hodnôt VIF nie je vyššia než 5, čo znamená, že multikolinearita opäť nie je tak vysoká, aby ohrozila spoľahlivosť výsledkov

14.6. Regresná analýza hrubej miery rozvodovosti a hrubej miery pôrodnosti

$$\text{HMR} = b_0 + b_1 \text{HDP} + b_2 \text{HMS} + b_3 \text{Hrubá miera pôrod.} + \xi$$

14.6.1. Výsledky regresnej analýzy hrubej miery rozvodovosti a hrubej miery pôrodnosti

Tabuľka 11. Hrubá miera rozvodovosti a hrubá miera pôrodnosti

Regresní statistika	
Násobné R	0,509997
Hodnota spoľahlivosti R	0,260097
Nastavená hodnota spoľahlivosti R	0,204605
Chyba stŕ. hodnoty	0,97145
Pozorování	44

Tabuľka 12. Výsledky regresnej analýzy hrubej miery rozvodovosti a hrubej miery pôrodnosti

	Koeficienty	Chyba		Hodnota P
		stř. hodnoty	t stat	
Hranice	2,074862	0,62819	3,302922	0,002022
Hrubá miera pôrodnosti za rok 2000	-0,08615	0,027284	-3,15758	0,003023
HDP na jedného obyvateľa poľa parity kupnej sily za rok 2000	0,022352	0,015791	1,415429	0,164682
Hrubá miera sobášnosti za rok 2000	0,094907	0,079525	1,193425	0,239733

Hodnota P indexu hrubej miery pôrodnosti je menšia než 0,05, čo znamená, že na hladine spoľahlivosti 95% bola zistená významná štatistická súvislosť medzi hrubou mierou rozvodovosti a hrubou mierou pôrodnosti. Záporný koeficient indikuje negatívnu závislosť medzi premennými, čo znamená, že čím nižšia bude miera pôrodnosti v jednotlivých krajinách, tým vyššia miera rozvodovosti tu bude (resp. čím vyššia miera pôrodnosti, tým nižšia miera rozvodovosti). Výsledky tejto regresnej analýzy zároveň potvrdili platnosť hypotézy č.3. Čím nižšia bude miera pôrodnosti v jednotlivých krajinách, tým vyššia bude miera rozvodovosti v týchto krajinách.

14.6.2. Vylúčenie multikolinearity: hrubá miera rozvodovosti a hrubá miera pôrodnosti

$$R_{\text{HRUBÁ MIERA POROD.}}^2 = 0,067$$

$$VIF_{\text{HRUBA MIERA POROD.}} = 1,072$$

$$R_{\text{HRUBA MIERA SOBAŠNOS.}}^2 = 0,067$$

$$VIF_{\text{HRUBA MIERA SOBAŠNOS.}} = 1,072$$

$$R_{\text{HDP}}^2 = 0,073$$

$$VIF_{\text{HDP}} = 1,079$$

Ani jedna z hodnôt VIF nie je vyššia než 5, čo znamená, že multikolinearita opäť nie je tak vysoká, aby ohrozila spoľahlivosť výsledkov

14.7. Regresná analýza hrubej miery rozvodovosti a pomeru pohlaví

$$\text{HMR} = b_0 + b_1 \text{HDP} + b_2 \text{HMS} + b_3 \text{Pomer poh.} + \xi$$

14.7.1. Výsledky regresnej analýzy hrubej miery rozvodovosti a pomeru pohlaví

Tabuľka 13. Hrubá miera rozvodovosti a pomer pohlaví

Násobné R	0,653014
Hodnota spoľahlivosti R	0,426427
Nastavená hodnota spoľahlivosti R	0,383409
Chyba stŕ. hodnoty	0,855317
Pozorování	44

Tabuľka 14. Výsledky regresnej analýzy hrubej miery rozvodovosti a pomeru pohlaví

	Koeficienty	Chyba stŕ. hodnoty	t stat	Hodnota P
Hranice	-8,77526	2,036833	-4,30829	0,000104
HDP na jedného obyvateľa poľa parity kupnej sily za rok 2000	0,038201	0,013763	2,775745	0,008336
Hrubá miera sobášnosti za rok 2000	0,092513	0,069555	1,330063	0,191032
Pomer pohlaví za rok 2000 (počet žien pripadajucich na 100 mužov)	0,091792	0,01856	4,945824	1,41E-05

Hodnota P indexu pomeru pohlaví (počet žien pripadajúcich na 100 mužov) je menšia než 0,05, čo znamená, že na hladine spoľahlivosti 95% bola zistená významná štatistická súvislosť medzi hrubou mierou rozvodovosti a pomerom pohlaví. Kladný koeficient indikuje pozitívnu závislosť medzi premennými, čo znamená, že čím viac žien bude v jednotlivých krajinách pripadať na jedného muža, tým vyššia miera rozvodovosti tu bude. Výsledky tejto regresnej analýzy zároveň potvrdili platnosť hypotézy č.4.: Čím vyšší bude v jednotlivých krajinách pomer žien k pomeru mužov, tým vyššia bude miera rozvodovosti v týchto krajinách.

14.7.2. Vylúčenie multikolinearity: hrubá miera rozvodovosti a pomer pohlaví

$$R_{\text{POMER POHLAVÍ}}^2 = 0,018$$

$$VIF_{\text{POMER POHLAVÍ}} = 1,019$$

$$R_{\text{HRUBA MIERA SOBAŠNOS.}}^2 = 0,055$$

$$VIF_{\text{HRUBA MIERA SOBAŠNOS.}} = 1,058$$

$$R_{\text{HDP}}^2 = 0,054$$

$$VIF_{\text{HDP}} = 1,057$$

Ani jedna z hodnôt VIF nie je vyššia než 5, čo znamená, že multikolinearita opäť nie je tak vysoká, aby ohrozila spoľahlivosť výsledkov

15. Záver

Cieľom práce bolo na medzinárodnej úrovni analyzovať mieru rozvodovosti z hľadiska prevládajúcich postojov žien k gendrovej rovnosti vo sfére vzdelania, práce, politiky a rodiny.

Zistiť či postoje zdôrazňujúce väčšiu gendrovú rovnosť v týchto sférach, súvisia s vyššou alebo nižšou mierou rozvodovosti v jednotlivých krajinách.

S použitím vzorky 44 zemí a metódy regresnej analýzy bola zistená významná štatistická súvislosť medzi mierou rozvodovosti a postojmi žien k gendrovej rovnosti len vo sfére práce. Spoločnosti, v ktorých teda ženy zdôrazňujú skôr hodnoty týkajúce sa vyššej rovnosti medzi pohlaviami vo sfére práce vykazujú vyššiu mieru rozvodovosti než spoločnosti, v ktorých ženy skôr zdôrazňujú dôležitosť tradičných rolí mužov a žien v tejto oblasti. Medzi mierou rozvodovosti a postojmi žien k gendrovej rovnosti v ostatných sférach (rodina, vzdelanie a politika) sa štatistická súvislosť nepreukázala. Čo však ani zďaleka neznamená, že neexistuje, len sa tejto vzorke 44 krajín nepreukázala.

Čo sa týka súvislosti medzi mierou rozvodovosti a ďalšími pridanými premennými, ktoré ako vyplynulo z teoretickej časti, môžu významne vplývať na mieru rozvodovosti a preto ich nemožno prehliadať (ekonomická aktivita žien, hrubá miera pôrodnosti a pomer pohlaví), bola zistená významná štatistická súvislosť medzi mierou rozvodovosti a mierou pôrodnosti (čím nižšia je miera pôrodnosti v jednotlivých krajinách, tým vyššia je tu miera rozvodovosti) a pomerom pohlaví (čím vyšší je v jednotlivých krajinách pomer žien k mužom, tým vyššia je miera rozvodovosti v týchto krajinách). Štatistická súvislosť medzi mierou rozvodovosti a ekonomickou aktivitou žien sa nepreukázala, čo však opäť neznamená, že neexistuje, len na tejto vzorke sa nepreukázala.

16. Hodnotenie kvality výskumu

Tento výskum je obmedzený predovšetkým počtom zemí – vzhľadom k dátam, ktoré boli k dispozícii. Je nutné tiež dodať, že na vzťah medzi hodnotami a mierou rozvodovosti možno nahliadať aj z opačnej perspektívy – teda, že so zvyšujúcou sa rozvodovosťou danej zeme sa môže meniť dôraz žien kladúci na rovnosť medzi pohlaviami v tejto krajine. Podobná možnosť existuje aj v prípade vzťahu rozvodovosti a ostatných testovaných premenných. Napríklad miera pôrodnosti sa mohla začať znižovať až so zvyšujúcou sa mierou rozvodovosti. Použitý kvantitatívny výskum spočíva v testovaní vopred stanovených hypotéz. Práve preto všetky ostatné vzťahy, ktoré neboli zaradené do hypotéz a testované, zostávajú skryté (Disman, M. 2002).

16.1. Postoje žien k rovnosti medzi pohlaviami

V empirickom sociologickom výskume vlastne za hodnoty považujeme to, čo za ne považuje autor príslušného výskumu, predovšetkým prostredníctvom postupov, ktorými ich popisuje či posudzuje. Ide o to, či sú tieto postupy rozpoznateľné, opakovateľné a overiteľné. Ale to, či odpovedajú skutočnosti, v zásade posúdiť nevieme (Prudký, 2006).

16.2. Hrubá miera rozvodovosti a hrubá miera sobášnosti

Ako som už bolo spomenuté rozvod nie je jediným spôsobom konca manželského súžitia žijúceho páru. Existujú ďalšie spôsoby ukončenia alebo dlhodobého prerušenia manželského súžitia⁵⁵, ktoré sa však na mojom výskume nijak neprejavajú. Tak isto stále rastie množstvo párov žijúcich manželským spôsobom života v neoddaných súžitiach, ktoré moja analýza tak isto nezohľadňuje.

16.3. Hrubý domáci produkt na obyvateľa

HDP síce vypovedá o úrovni ekonomického rozvoja danej krajiny, ale neinformuje o rozložení bohatstva v danej spoločnosti, či o veľkosti jej strednej triedy⁵⁶, ktoré môžu tak isto súvisieť s mierou rozvodovosti v jednotlivých krajinách.

17. Etické otázky spoločenského výskumu

Čo sa týka etických požiadaviek, vo všetkých krajinách boli všetci respondenti vopred informovaní o účele výskumu. Pričom účasť bola anonymná, dobrovoľná a vopred naplánovaná a získané informácie neboli použité k iným účelom než bolo vopred stanovené, o čom boli respondenti tak isto informovaní.

---

⁵⁵Opustenie rodiny jedným z partnerov, rodina vyprázdnenej mušle, dlhodobá neprítomnosť jedného z manželov, zánik niektorej z hlavných funkcií manželstva pre fyzickú, emocionálnu alebo mentálnu patológiu jedného z partnerov (Možný, I., 2008).

⁵⁶ V tomto prípade by bolo relevantnejšie použiť tzv. GINI index, ktorý mapuje rozdiely v príjmoch jednotlivých domácností. Tento index nadobúda hodnoty medzi 0 až 100, pričom nulová hodnota by znamenala, že rozdelenie príjmov v danej spoločnosti je absolútne rovnomerné a hodnota 100, že v danej spoločnosti panuje absolútna nerovnosť v príjmoch (World Bank). Avšak nekompletnosť dostupných dát tohto ukazovateľa ho činí nepoužiteľným.

18. Literatúra

- Amato, P., Booth, A. (1995). Changes in gender role attitudes and perceived marital quality, *American Sociological Review*
- Bargad and S. Hyde. (1991). Women's Studies - A study of feminist identity development in women. *Psychology of Women Quarterly*
- Beck, U. (2011). *Riziková společnost: na cestě k jiné modernitě*
- Becker, G. (1993). *A Treatise on the Family*, Harvard University Press
- Bellah, N., R. Madsen, W. Sullivan, A. Swidler, and S. Tipton. (1985). *Habits of the Heart: Individualism and Commitment in American Life*. Berkeley: University of California Press
- Clark, R. (1990). Economic dependency and divorce. Implications for the private sphere. *International Journal of Sociology of the Family*
- Cole, C. and E. Powers (1973). Industrialization and divorce: A cross-cultural analysis. *International Journal of Sociology of the Family*
- Čermáková M. a kol. (2000). Souvislosti a změny genderových diferencí v české společnosti v 90. letech
- Disman, M. (2002) *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*.
- Downing and K. L. Roush. (1985). From passive acceptance to active commitment - A model of feminist identity development for women. *Counseling Psychologist*
- Fergusson, D. M., L. J. Horwood, and F. T. Shannon. (1984). A proportional hazards model of family breakdown. *Journal of Marriage and the Family*
- Fischer A., M. Tokar, M. Mergl, E. Good, S. Hill, and A. Blum. (2000.) Assessing women's feminist identity development - Studies of convergent, discriminant, and structural validity. *Psychology of Women Quarterly*
- Fukuyama, F., (2006), *Velký rozvrat: lidská přirozenost a rekonstrukce společenského řádu*, Academia Praha
- Gerstmann and A. Kramer. (1997). Feminist identity development: Psychometric analyses of two feminist identity scales.
- Giddens A. (1999). *Sociologie*, Praha Argo
- Giddens A., (2000), *Unikající svět*, Sociologické nakladatelství Praha

- Glenn, D., Shelton, B. (1985). Regional differences in divorce in the United States. *Journal of Marriage and the Family*
- Greenstein T., Davis S., (2005). Cross-National Variations in Divorce: Effect of Womens Power, Prestige and Dependence
- Greenstein, N. (1990). Marital disruption and the employment of married women. *Journal of Marriage and the Family*
- Guttentag, M., and P. Secord. (1983). *Too Many Women? The Sex Ratio Question*. Beverly Hills, CA: Sage
- Hendl J. (2004) Prehľad štatistických metód spracovania dát.
- Hindls R.,Hronová S.,Novák I.(2000) Metódy štatistickej analýzy pre ekonómov.
- Holman R. (2002) *Ekonomie*. Praha C. H. Beck
- Charles Humana. (1992). *World Human Rights Guide*
- Inglehart R., Norris P. (2003) *Rising Tide. Gender Equality and Cultural Change around the World*.
- Kalmijn, M., Graff, P., Portman A., (2004) Interaction between cultural and economic determinants of divorce in the Netherlands, *Journal of Marriage and Family*
- Koschin, F. (2005). *Demografie poprevé*. Oeconomica Praha
- Martin, T., and L. Bumpass. (1989). Recent trends in marital disruption. *Demography*
- Možný I. (2008). *Rodina a spoločnosť*, Sociologické nakladateľství Praha
- Prudký, L.(2006) *Přístupy k sociologickému zkoumaní hodnot*, Praha CESES FSV UK
- Rabušic, L.(2000) Je česká spoločnosť postmaterialistická? *Sociologický časopis*.
- Rodgers, J. (2004). Dollars, Dependency, and Divorce: Four Perspectives on the Role of Wives Income. *Journal of Marriage and the Family*
- South, J. (1985), Economic conditions and the divorce rate, *Journal of Marriage and the Family*
- Thornton, A. (1989). Changing Attitudes toward Family Issues in the United States. *Journal of Marriage and the Family*
- Trent, K., and S. South. (1989). Structural determinants of the divorce rate: A cross-societal analysis. *Journal of Marriage and the Family*

United Nations. 2000. The World's Women 2000: Trends and Statistics. New York: United Nations; United Nations. 2001. Human Development Report 2001, New York: United Nations/Oxford University Press; World Bank. 2001. Engendering Development. New York: Oxford University Press

White, L., (1990), Determinants of Divorce: A Review of Research in the Eighties, Journal of Marriage and the Family

Williams and Deborah L. Best, (1990). Measuring Sex Stereotypes: A Multination Study. Newbury Park, CA: Sage;

World Bank. 2001. Engendering Development. New York: World Bank/Oxford University Press

Internetoví zdroje

Gender/ rovné příležitosti/ výskum 1-2/2003. <http://www.genderonline.cz/> (napsledy 20.7.2011)

International Monetary Fund <http://www.imf.org/external/data.htm> (stiahnuté 14.1.2011)

UN statistics <http://unstats.un.org/unsd/demographic/sconcerns/mar/mar2.htm> (stahnuté 16.1.2011)

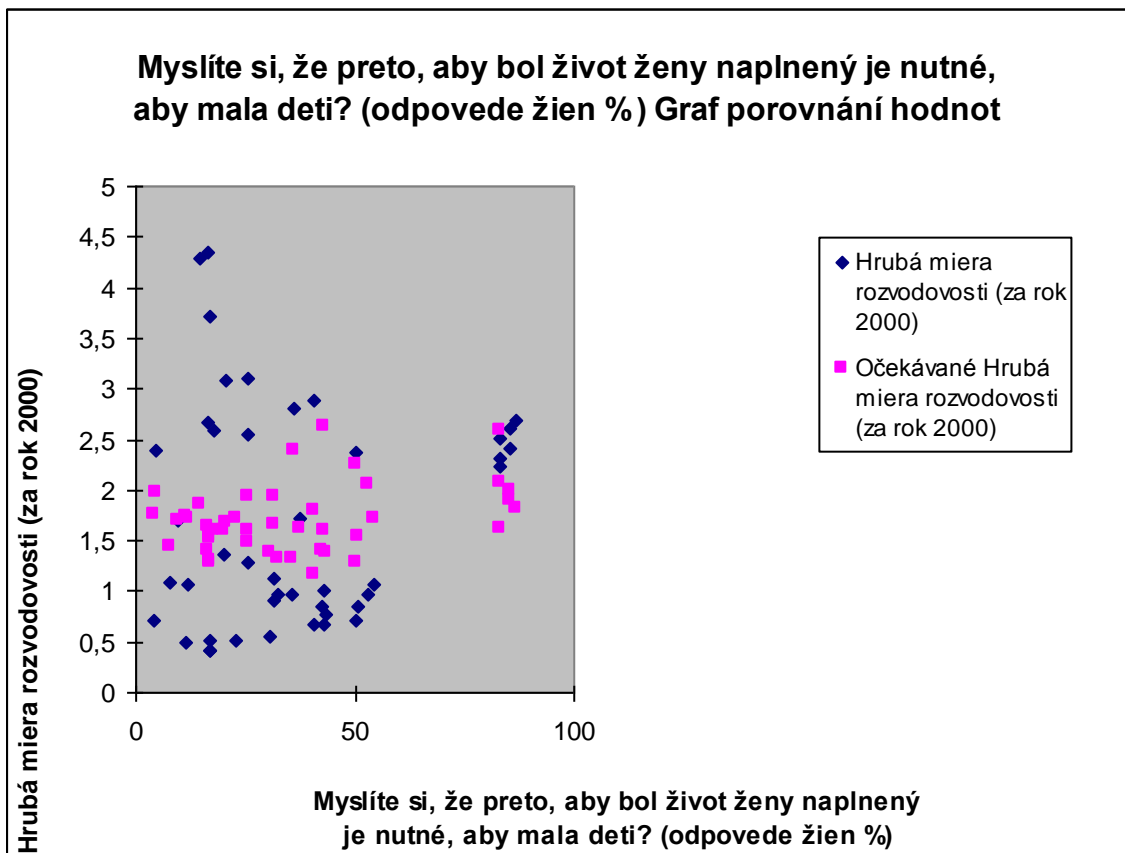
UN statistics <http://unstats.un.org/unsd/demographic/products/indwm/default.htm> (stahnuté 16.1.2011)

World value surveys (1995-2000) <http://www.worldvaluessurvey.org/> (stahnuté 10.1.2011)

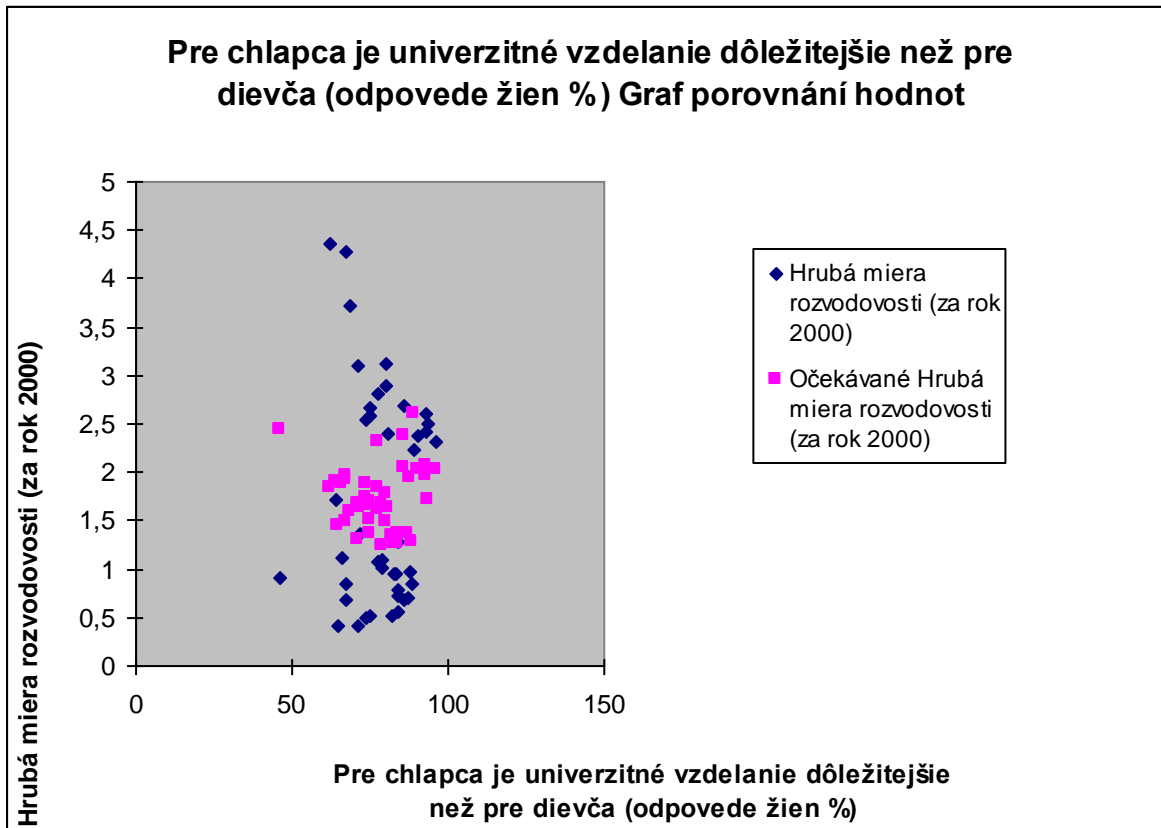
World Bank <http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI> (napsledy 20.8.2011)

19. Prílohy

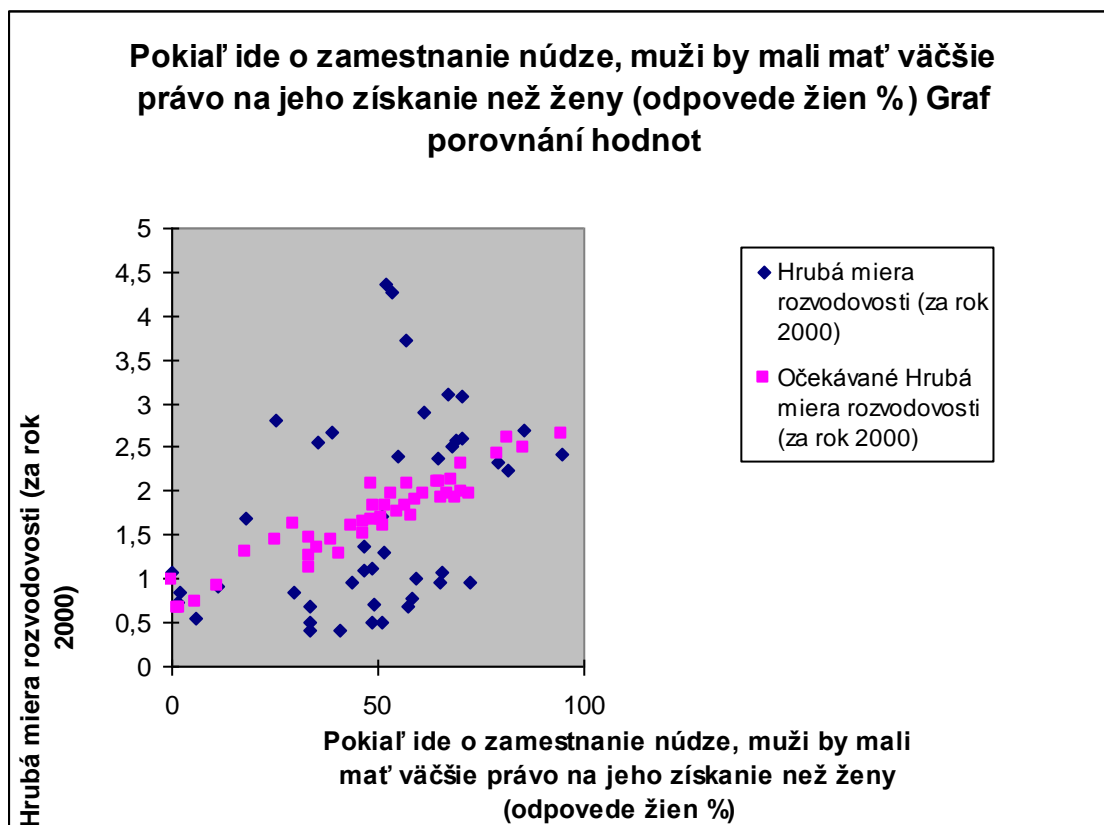
19.1. Graf hrubej miery rozvodovosti a postojov žien k gendrovej rovnosti vo sfére rodiny

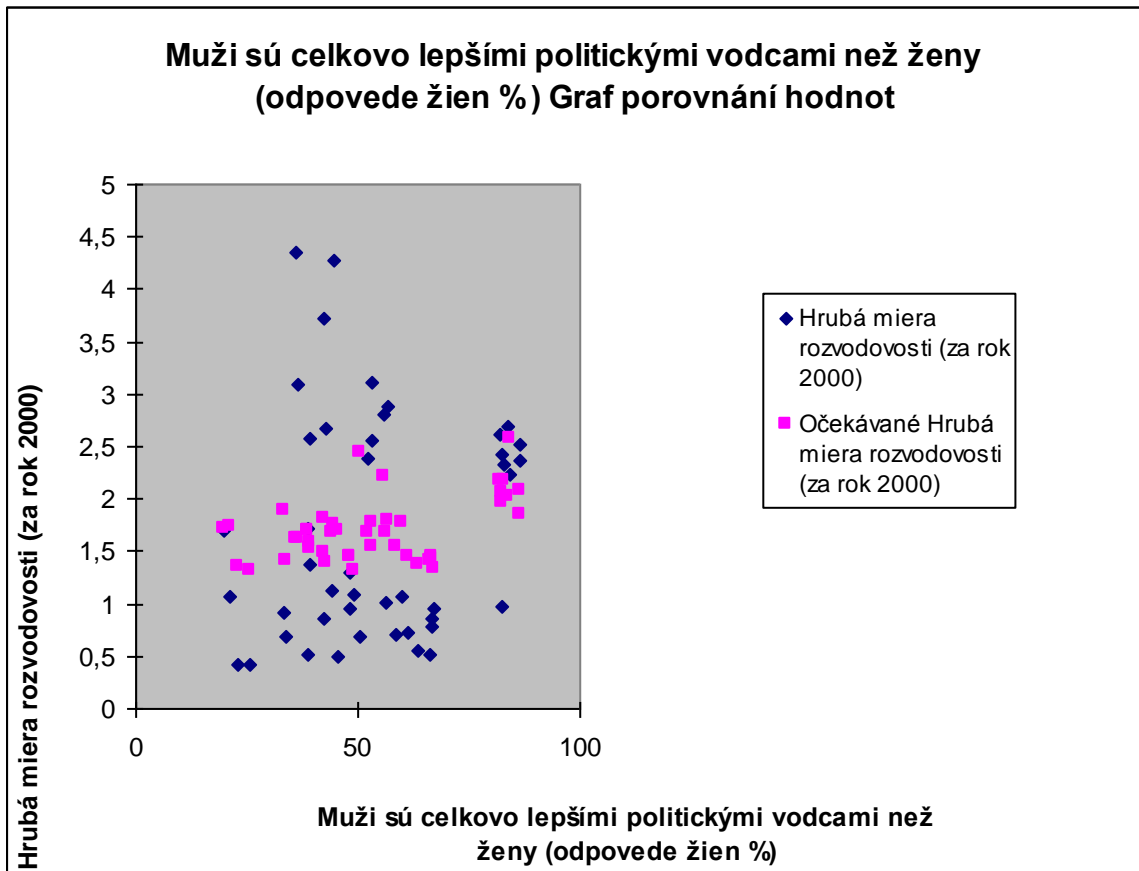
19.2. Graf hrubej miery rozvodovosti a postojov žien k gendrovej rovnosti vo sfére vzdelania

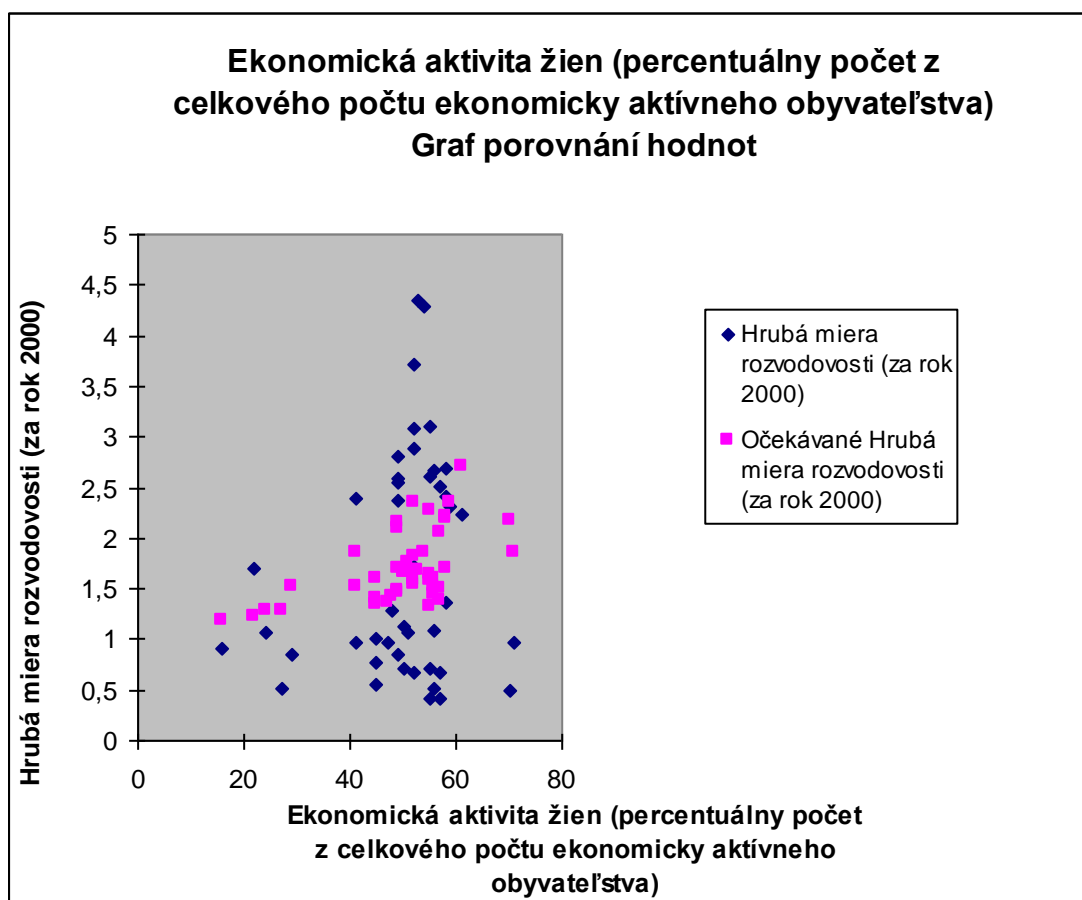
19.3. Graf hrubej miery rozvodovosti a postojov žien k genderovej rovnosti vo sfére práce

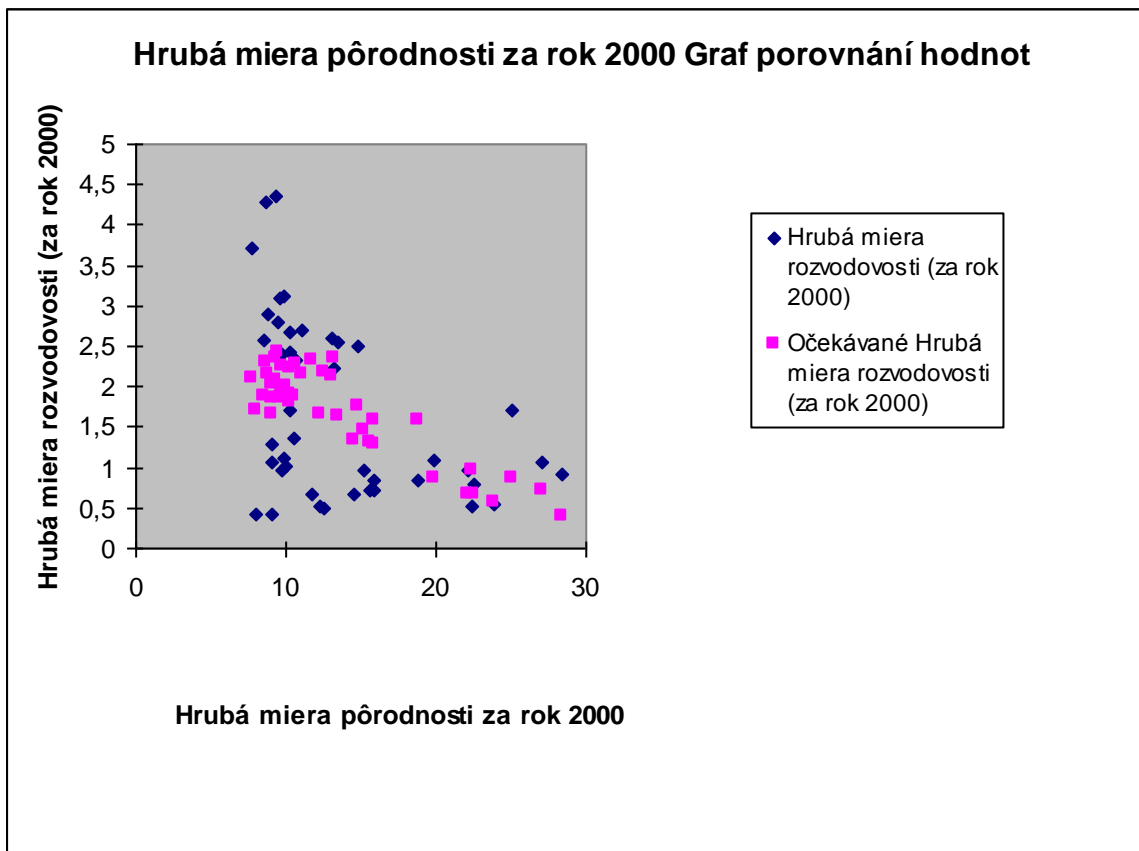
19.4. Graf hrubej miery rozvodovosti a postojov žien k gendrovej rovnosti vo sfére politiky

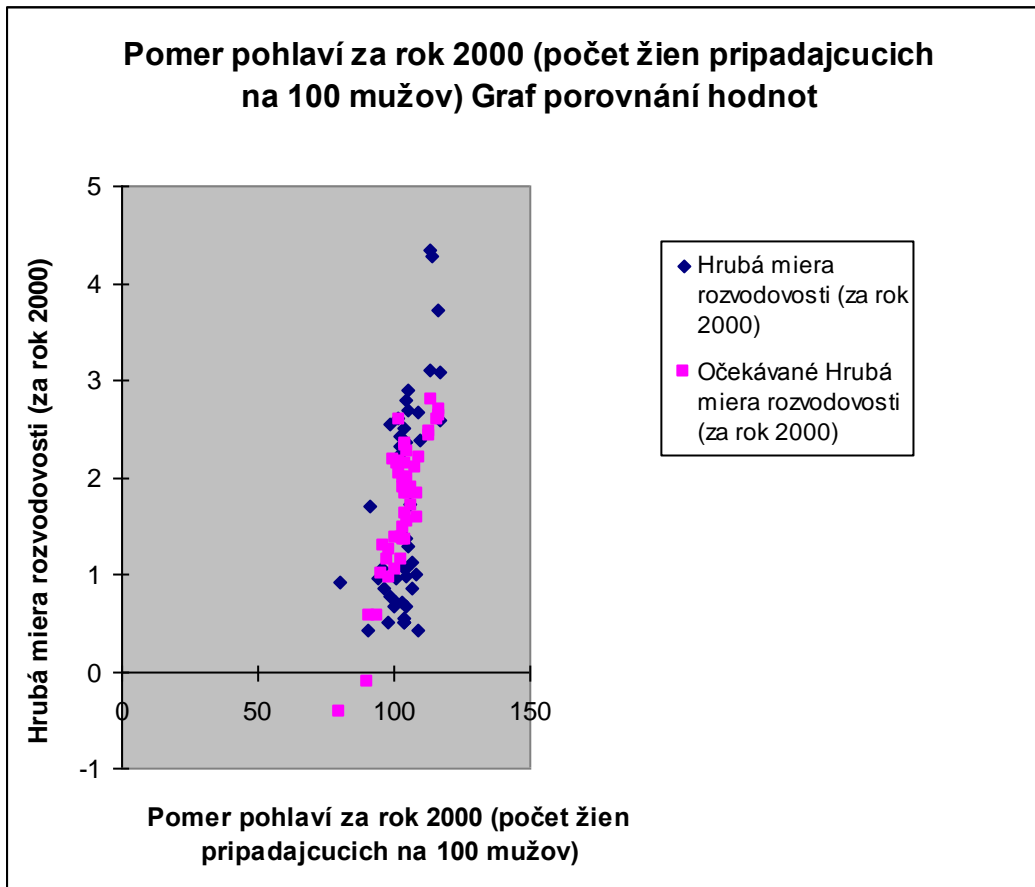
19.5. Graf hrubej miery rozvodovosti a ekonomickej aktivity žien

19.6. Graf hrubej miery rozvodovosti a hrubej miery pôrodnosti

19.7. Graf hrubej miery rozvodovosti a pomeru pohlaví

19.8.Tabuľka použitých dát

	Hrubá miera rozvodovosti (za rok 2000)	Myslíte si, že preto, aby bol život ženy naplnený je nutné, aby mala deti? (odpovede žien %)	Pre chlapca je univerzitné vzdelanie dôležitejšie než pre dievča (odpovede žien %)	Pokiaľ ide o zamestnanie núdze, muži by mali mať väčšie právo na jeho získanie než ženy (odpovede žien %)	Muži sú celkovo lepšími politickými vodcami než ženy (odpovede žien %)
Albania	0,71	4	87,1	48,9	58,6
Azerbaijan	0,68	40,6	67,2	33,5	33,7
Australia	2,61	85,2	92,9	70,6	81,8
Armenia	0,42	16,7	64,8	40,9	22,9
Bosnia and Herzegovina	0,51	16,8	81,9	51,1	66,2
Brazil	0,72	50,1	83,8	1,4	61,3
Bulgaria	1,29	25,4	84,1	51,5	48,1
Belarus	4,35	16,3	62,1	51,9	36,2
Canada	2,32	83	96,4	78,9	83,1
China	0,96	32,3	83,5	43,7	48
Croatia	1,01	43	78,9	59,3	56,5
Czech Republic	2,89	40,8	80,1	61,1	56,8
Dominican Republic	0,96	35,7	82,8	72,2	67,3
El Salvador	0,55	30,6	84,2	5,8	63,6
Estonia	3,09	20,7	71,3	70,5	36,7
Finland	2,69	86,6	85,8	85,4	83,7
Georgia	0,42	17,1	71	33,7	25,5
Germany	2,37	50	90,4	64,4	86,7
Hungary	2,39	4,5	80,7	54,9	52,2
Iran (Islamic Republic of)	0,85	50,9	67,1	29,7	42,5
Japan	2,8	35,9	77,4	25,4	55,9
Jordan	1,7	9,8	73,6	18	19,7
Republic of Korea	2,55	25,4	73,6	35,3	53
Kyrgyzstan	1,09	7,7	78,9	46,4	48,9
Latvia	2,58	17,6	75,2	69,1	39
Lithuania	3,11	25,5	79,9	67	53
Republic of Moldova	2,67	16,5	75,1	38,8	42,7
New Zealand	2,51	83,3	93,9	67,9	86,6
Norway	2,24	83	88,9	81,4	84,3
Poland	1,12	31,7	65,9	48,7	44,1
Romania	1,37	20	71,6	46,8	39,1
Russian Federation	4,28	14,5	67,1	53,3	44,4
Saudi Arabia	0,91	31,3	46,2	11,3	33,5
Singapore	0,68	42,7	85,8	57,3	50,3
Slovakia	1,72	37,4	64,1	50,8	38,6
Viet Nam	0,5	11,3	73,9	48,6	45,5

Slovenia	1,07	54,3	77,8	65,3	59,8
Spain	0,97	52,8	87,5	65	82,5
Sweden	2,42	85,6	93,1	94,5	82,6
Turkey	0,51	22,9	75	33,4	38,9
Ukraine	3,72	16,9	68,4	57	42,4
Egypt	1,07	11,7	77,6	0,2	21,3
Uruguay	0,85	42,3	88,2	2	66,7
Venezuela	0,78	43,6	83,9	58,4	66,8

	Ekonomická aktivita žien (percentuálny počet z celkového počtu ekonomicky aktívneho obyvateľstva)	Hrubá miera pôrodnosti za rok 2000	Pomer pohlaví za rok 2000 (počet žien prípadajúcich na 100 mužov)	HDP na jedného obyvateľa poľa parity kúpnej sily za rok 2000	Hrubá miera sobášnosti za rok 2000
Albania	50	15,9	100,5	3,839	8,4
Azerbaijan	57	14,5	104,4	2,371	4,9
Australia	55	13	101,5	27,363	5,9
Armenia	57	9	108,6	1,951	3,4
Bosnia and Herzegovina	56	12,3	104	4,363	5,8
Brazil	55	15,6	103,1	7,203	4,4
Bulgaria	48	9	105,3	6,266	4,3
Belarus	53	9,3	112,9	5,083	7,3
Canada	59	10,7	101,9	28,978	5,1
China	71	15,2	94	2,377	6,7
Croatia	45	10	108,1	10,998	5,7
Czech Republic	52	8,8	105,5	14,96	5,4
Dominican Republic	47	22,1	100,7	5,372	4
El Salvador	45	23,9	103,7	5,24	4,5
Estonia	52	9,6	116,8	9,908	4
Finland	58	11	104,9	24,441	5,1
Georgia	55	8	90,6	2,229	2,9
Germany	49	9,3	104,7	26,345	5,1
Hungary	41	9,7	109,6	12,1	4,8
Iran (Islamic Republic of)	29	18,8	96,5	6,799	10,2
Japan	49	9,4	104,3	25,333	6,3
Jordan	22	25	91,2	3,224	9,2
Republic of Korea	49	13,5	98,6	16,494	3,6
Kyrgyzstan	56	19,8	102,6	1,338	4,9
Latvia	49	8,5	117,1	7,688	3,9
Lithuania	55	9,8	113,6	8,437	4,8
Republic of Moldova	56	10,2	108,8	1,474	6
New Zealand	57	14,8	103,7	19,659	5,4
Norway	61	13,2	101,9	39,101	5,6
Poland	50	9,8	106,3	10,305	5,5
Romania	58	10,5	104,5	6,099	6,1
Russian Federation	54	8,7	114,2	7,657	8,6

Saudi Arabia	16	28,4	79,9	17,252	3,9
Singapore	52	11,7	100,2	32,25	5,6
Slovakia	52	10,2	105,9	11,231	4,8
Viet Nam	70	12,5	103,4	1,423	12,1
Slovenia	51	9,1	104,6	17,47	3,6
Spain	41	9,7	104,1	22,349	5,4
Sweden	58	10,2	102,2	26,533	4,5
Turkey	27	22,4	97,9	8,168	6,8
Ukraine	52	7,7	115,9	3,329	6,4
Egypt	24	27	95,6	3,91	9,3
Uruguay	49	15,8	106,4	8,144	4,2
Venezuela	45	22,5	98,7	8,537	3,7